

LETNIK 15

LJUBLJANA 1927-28

MENTOR

DIJAŠKI LIST

ŠTEVILKA 7

MAREC 1928

VSEBINA:

- Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja — II. del (dalje)
M. P., Z dijaške ekspedicije (s slikami; dalje)
V »klasičnem kotu« Slovenije (s slikami)
H. Wendel, Muljava (Prevod)
A. C., Na Gregorjevo
Jos. Wichner, Profesor prirodopisa in njegova lisica (s sliko)
J. Š., Doktor Faust (s sliko)
F. Bizjak, Radio
P. Horn, Perpetuum mobile
Jan. Langerholz, »Buljče«
Naši pomenki — Mali obzornik
Knjige in revije
Nabiralec — Dijaški šport
Na ovoju: Upravnikovo kramljanje — Malo za šalo, malo za res

MENTOR izbaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič, Tiska Jugoslovska tiskarna (Karel Čeč).

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni branilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11/1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajstega zastonj.

— PRIHODNJA ŠTEVILKA —

in zadnja v tem letu, bo spet dvojna ter izide koncem maja na 48 straneh.

Zamudnike, ki še dosedaj niso poravnali naročnine, prosimo še enkrat, naj store to takoj. Ni dobro znamenje za — naročnika, ki list prejema, a ga ne plača.

Upravnikovo kramljanje.

Nekaj o stroških.

Zadnjič sem bil obljubil, povedati kaj o stroških, ki jih imamo z »Mentorjem«, da čitatelji vidijo, kako trošimo, kam gre denar, ki se ga od toliko naročnikov vendar nekaj nabere.

Glavni trošek ima list pač s tiskarno.

Tiskarna! Da, ko bi te ne bilo! Je namreč prečudna reč z njo: požira vsoto za vsoto, eno večjo od druge, pa vkljub temu nima nikoli zadosti. Večen dolg. No, eno je pri tem še dobro — da imamo pri njej vsaj kredit... Je to v današnjih časih velika stvar, kakor rad trdi v vsakem svojem govoru in o vsaki stvari neki znan politik naše domovine.

Kdor se je kdaj z upravo bavil, že ve, kaj pomeni gotov vsakomesečni ugriz. Pa ni muha tisto, radi česar se upravnik in sploh tisti, ki ima kaj brige za obstoj lista, popraska nekajkrat za ušesi: vedno in vedno nesrečna tiskarna. Ta pije kri, ta ščiplje prav do omočice.

Naj govori nekaj številčk.

Za prvih pet letošnjih številčk »Mentorja«, torej za pol letnika, smo plačali tiskarni 25.599 Din. Kličejji za slike posebej in sicer spet 391950 Din. Če obe vsoti seštejemo in potem delimo s svoto izšlih številčk, nam rezultat pove, da stane ena številka, ko pride v upravo, okroglo šest tisoč dinarjev (590370) preden se razpošlje.

Kajti z razpošiljanjem nastanejo novi stroški, ki tudi niso majhni. Poština, ovojni papir, delo itd.

Pa mislite morda, da smemo zato kaj posebnega zahtevati, če dajemo tolike vsote za tisk. Nič. Še toliko ne, da bi list tisti dan bil dotiskan, kakor bi radi in kakor je zapisano na ovoju. To se pravi, zahtevati že smemo, pa nam ustrezno ni. Redno ne. Par dni zamude je obligatno — potem se pa nad upravo jezite! Mi Vam nerazreznih pol kar gorkih izpod stroja vendar ne moremo razposlati.

Koliko je pa tudi nerveze tiste dni, ko bi imel list iziti. In letanja. In prošenj, rotenja, sitnarjenja! Telefon poje iz uprave v tiskarno, od tam v knjigovoznico, pa v stavnico, pa k šefu, v ekspedicijo, v pisarno, pa nazaj v upravo — nič še nil...

In ta reč se par dni kar ponavlja. Dokler končno ne rečejo: Gotovo! Prav zdaj so naklado odpeljali k Vam! S tem je pa tudi nerveze konec in list gre na pošto, v upravo zavladala mir... To se pravi: iščejo se poia in način, kako poravnati težke račune, ki pridejo vzporedno z naklado...

To smo povedali vsem, posebno pa tistim, ki nikakor ne morejo umeti, da je list tudi plačati treba, ne samo naročiti in ga prejemati. V zadnji številki pa bomo objavili pregledno statistiko o naročnikih, kakor tudi o plačevanju, odnosno neplačevanju.

Sempronij Tiro:

Iz dnevnika starega profesorja.

Deset let v podeželskem mestecu

1900/01—1909/10).

XV.

(Deželni šolski nadzornik.)

Pretekli teden je nadzoroval naš zavod deželni šolski nadzornik Peter Končnik. Ko smo v ponedeljek zjutraj po prvi uri prihajali učitelji iz raznih razredov v konferenčno sobo, smo zvedeli: »Nadzornik je prišel! Pri ravnatelju je bil prvo uro!« »Pa ravno v ponedeljek pride, ko je vse ,plavo!« »Ubogí ravnatelj, ki je moral vzdržati prvi naskok!« »H komu pride neki zdaj? Hu, človek bi moral biti pa res prav zmerom pripravljen!« »Na, že zvoní! Idimo!...« Ob desetih smo zvedeli, da je bil drugo uro pri g. dr. Josipu v osmem razredu; dijaki so prevajali Tacita. Po uri se je nadzornik prijazno razgovarjal z g. kolegom, hodeč ž njim gori in doli po hodniku. »Morda pa le ni tak birokrat in nemškutar, kakor gre glas pred njim. Bomo videli!«

Mladina je preplašena gledala resnega gospoda. Tiho je bilo med odmorom po razredih. Dijak pač misli, da nadziranje velja učencem, in niti ne slutí, da nadzornik nadzoruje — profesorje!

Tudi v konferenčni sobi je bilo precej tiho. »H komu pojde tretjo uro?« Nekateri smo razburjeni buljili v šolske knjige. Kolega dr. Jakob je polglasno razlagal to-le: »Če si nadzornik naredi končno sodbo o profesorju po vtisu, ki ga dobi v eni uri med inšpekcijo, je to krivica; zakaj

skoraj vsak je tedaj bolj ali manj vznemirjen in za miren pouk nespособen. Če pride v mojo uro, ne bom niti izpraševal niti razlagal, ampak dal celo uro čitati. Vse drugo je stremuštvó.«

Nadzorovanje je trajalo tri dni: nadzornik je bil pri vsakem izmed nas, pri nekaterih celo po večkrat. Ali razen z dr. Josipom ni govoril z nikomer; nobenemu izmed nas ni izdal niti z besedico svoje sodbe, kako sodi o našem poučevanju. Mene je ,počastil' med grško uro. Prevajali smo Ksenofontovo Anábasis v — nemščino, seveda. Bili smo (v knjigi) čisto blizu tistega slavnega prizora, ko Ksenofontovi vojaki, do smrti utrujeni po večmesečnem umikanju skozi Armenijo, slednjič zagledajo Črno morje in veselo zakriče »Thalatta, thalatta!« Samo par vrstic je bilo še do tja. Že sem si v duhu slikal, kako sijajno bodo učenci ta lepi odstavek prevajali in kako bom jaz ž njimi vred pred nadzornikom triumfiral. Stremuštvó!! Pa tistih vrstic nismo prekoračili, morja nismo videli. Dijak Ražič naj bi bil prej prevedel preprosti stavek: (Ksenofontovi vojaki) gerra elabon... omoboeia amphi ta eikosin. Pri besedi omoboeia se mu je zateknilo; ni je znal niti izgovoriti. Izgovarjal je: ojomobeia, obomoeia... Da sem mu jaz samo namignil na sorodnost med grškim omos (šurov) in lat. amarus, pa bi se bilo fantu posvetilo. Tako pa se je nekaj časa z besedo davil, jaz — nerodnež — sem ga gnjavil,

nadzornik pa, ki je molče nekaj časa ta prizor ogledoval, nas je medtem — ostavil... O stremuštvu moje nesrečno!

Zapet je bil skoraj do vseh. Molče je prihajal, molče odhajal. Kako sodi o nas? Z napetostjo smo pričakovali današnjega dne, ko je bila napovedana izredna konferenca. Menili smo, da danes pove vsakemu svoje napake, ki jih je opazil pri pouku.

Nemo smo sedli okrog mize v konferenčni sobi in pričakovali, da Pythija odpre svoja zagonetna usta. Res so se odprla njegova usta, da so narekovala — kilometre dolg protokol. Pozval je dr. Josipa (drugemu ni zaupal, da bi znal toliko nemško), naj bo zapisnikar. Pričel je torej narekovati: »Schreiben Sie!«

(Groß) A: Unterricht.

(Römisch eins) I: Mündlicher Unterricht.

(Klein) a) Im allgemeinen.

(Arabisch eins) 1) Selbstpraeparation.

(Griechisch klein) a) Entfernte Selbstpraeparation.

Pod a) je razlagal, kako se mora profesor neprestano sam dalje izobraževati, zasledovati potek novih izsledkov v svoji stroki, čitati strokovne revije, zlasti pa se poglobljati v študij mladinske pedagogike.

Zatem smo slišali: (Griechisch klein) β: Nähere Selbstpraeparation (t. j. bližnja samopriprava) z enako široko razlago, in nato še: (Griechisch klein) γ: Nächste Selbstpraeparation (najbližja samopriprava) z istotako dolgim utemeljevanjem.

Strme smo poslušali; strme smo gledali v zapisnikarjevo pero, koliko bo še danes trpelo, koliko črnila porabilo, koliko papirja popisalo, preden bodo vsi ti pod-pod-pododdelki obdelani in zaključeni; strme smo ugibali, koliko bo sledilo arabski številki 1) še arabskih 2, 3, 4... in ko bodo te opravljene, koliko pododdelkov b), c) d)... bo za malim

latinskim a), in ko bodo ti izčrpani, koliko pododdelkov II, III, IV... bo sledilo za rimsko I, in končno, na koliko glavnih oddelkov (velikih B, C, D...?) je v duhu razdelil strogi mož svoj umotvor.

Vkljub vsej resnosti položaja — saj sem dobro čutil namigavanja na »Mangel an methodischer Überlegung und Planmäßigkeit« nekaterih članov častitega učiteljskega zbora, dasi ni bil v vsem 40 strani dolgemu poročilu niti eden izmed nas z imenom naznačen — mi je na misel prihajal tisti slavni italijanski cerkveni govornik, ki je bil v uvodu svoj govor razdelil na štirindvajset točk in s tem poslušavce tako navdušil, da so že med uvodom trumoma bežali iz cerkve in je končno ostal samo še cerkvenik, ki je pa tudi, ko je govornik dokončal svoj uvod in napovedal štiriindvajseto točko, prinesel na leco ključ od cerkve s pripombo: »Ko boste končali svoj govor, prosim, cerkev zaklenite!«

Nadzornik je torej danes odšel; zapustil nam je dolgovezni protokol, s seboj pa je nesel tajno poročilo, ki ga ne bomo nikdar zvedeli...

XVI.

(Cvetna nedelja v društvu.)

Doživel sem zelo lepo urico danes. Po maši, ob enajstih, smo slišali predavanje g. kaplana Franca o pticah selivkah. Bilo je vse tako praznično, tako pomladanskoveselo: solnce je prijazno sijalo v dvorano, ki je bila polna društvenikov, glasno žrvljenje ptičic nam je prihajalo z drevja in drevoreda skozi odprta okna, najlepši prazniki so pred vrati, in vso to radost nam je predavatelj še pomnožil, pripovedujoč nam, kako se selivke vračajo; katere so prve (škorci, divje gosi, divji labudi...), katere tvorijo jedro te velikanske armade, ki se vsako leto v čisto določenih obrokih vrača z juga, iz Egipta, Sicilije, Južne Španije...

vrača k nam in še višje gori na sever, in katere tvorijo zadnjo stražo (kukavica!), pripovedujoč nam tudi, katere se vračajo ponoči (žerjavi, gosi); katere podnevi, in spet, v kakšnih višinah lete in v kakšnih likih. Pri tem je mojstrsko posnemal cvrčanje in žvrgolenje raznih teh pevkov. Bilo nam je, ko da smo v pomladnem gozdu.

S tem uspelim predavanjem smo vsaj malo popravili blamažo, ki smo si jo odborniki društva nakopali preteklo nedeljo: prišel je skioptikon, prvi v našem mestu, doktor Ferdo bi bil predaval o otroških boleznih (s slikami), občinstva (zlasti mater) vse polno, pričakovanje vsega, kar naj bi videli in slišali, ogromno, in tedaj, ko se je imelo predavanje začeti in smo aparat zvezali z električnim tokom, na — je leča v skioptiku počila (tok je bil premočan!). Doktor ni hotel predavati brez slik. Kaj storiti? Občinstvo pa sedi in čaka, čaka... Tedaj so odborniki steknili glave in sklenili (o, kakšna predrznost!), naj S. Tiro govori, dasi nepripravljen, o čemerkoli. Kakšno nespoštovanje občinstva je bil ta sklep, še bolj pa njega izvršitev! Hoteč posnemati slavnega Abrahama a Santa Clara, ki je tudi nekoč moral nepripravljen govoriti in je, gradeč na dejstvu: »Iz nič ni nič. Iz nič je Bog svet ustvaril«, govoril o stvarjenju sveta, sem si v svoji zadregi izbral isti tema: moderna veda o postanku sveta. Pa o joj! Iz »postanka« je nastal splošen vstanek, vstajanje s sedežev in odhajanje...

Ni vsak Abraham a Santa Clara, kdor govori nepripravljen...

XVII.

(Novi časi.)

Ministrstvo za uk in bogočastje nam pošilja leto za letom nove odloke, nove smernice za vzgojo in izobrazbo srednješolcev. Marsikaj uvažamo dobrega, mnogokrat pa zlasti

učitelji staroklasičnih jezikov z glavo zmajujemo. Res, v ministrskih odlokih se kaže vedno večja humanitas (sočutje z mladino), a vedno manjši bo humanizem (znanje staroklasičnih jezikov in slovstev).

L. 1903. Minister ukazuje 10 minut odmora po vsaki učni uri. Prav!

L. 1904. Minister ureja mladinske igre. Izvrstno!

L. 1908. Lepe misli: Profesor naj svojega kataloga, ki tiči toliko hudega v njem, sploh ne nosi v šolo! Naj ne izprašuje vedno samo za »red«! Naj upošteva tudi ustno znanje, ne samo pismene »dvojke«! Redno naj zahteva le to, kar je v šolski knjigi, in še iz tega samo bistvo! Kadar izprašuje, naj rad prizna, če vidi pri učencu razsodnost; v vsem naj mu bo zvezda vodnica — dobrohotnost!

Humanitas gre torej odločno na dan; a humanizem? L. 1906. je minister odredil, naj se v 7. in 8. razredu gimnazije pri grških šolskih nalogah več ne zahteva prevod iz učnega jezika v grščino. Nemil udarec! Veselé se ministrove odredbe samo slabiči v tem predmetu.

Nekaj posebnega pa je ministrova zahteva, naj dobiva profesorjevo izpraševanje stopnjema, v čim višje razrede gre, vedno bolj obliko razgovora, dialoga, kolokvija. Spet in znova podan dokaz, da je Sokratova metoda, ovekovečena v Platonovih dialogih, najboljša in mlademu umu najprikladniša.

*

Seveda, predaleč navdušenje za Sokrata in Platona ne sme iti. Tako smo se letos v 8. razredu zelo temeljito — vsaj jaz mislim, da smo se — bavili s Sokratom. Priporočil pa sem ob neki priliki učencem, naj tudi oni po Sokratovem zgledu govore z ljudmi vseh stanov, z delavci, roko-delci, obrtniki... — jih izprašujejo ter poskušajo, imajo li ljudje prave pojme o raznih stvareh. Pa kakor si

je Sokrat smrtno sovraštvo nakopal s svojo metodo, tako tudi mi: dijaki so namreč začeli najprej svojim gospodinjam dokazovati, da nimajo pravih pojmov, kaj je n. pr. dober zajtrk, dobro kosilo, dobra večerja, dijaška svoboda itd. Prišla je pred ravnatelja pritožba in grožnja; morali smo Sokrata pustiti — v šoli.

Pa tudi jaz sam sem doživel zelo čudno skušnjo s Sokratovo metodo. Grem nedavno po cesti ter doidem preprosto oblečenega moža; sodil sem po vsem, da mora biti rokodellec. Pričnem (po Sokratovo) razgovor: Kam greste? Kakšno je vaše opravilo? ... Nekaj časa mi je mož odgovarjal, nato pa naenkrat: »O gospod, ki ste tako prijazni, dajte mi no kaj vbogajme, sem hudo potreben, imam otročiče, ženo...«

Na, tu jo imaš, Sokratovo metodo!

O Sokrat, kaj bi bil ti naredil v mojem slučaju? Ali bi bil potrpežljivo nadaljeval s svojo metodo?

XVIII.

(Majniški izlet.)

S svojimi osmošolci sem se nocoj vrnil z izleta: bil je zanje pač zadnji na gimnaziji.

Na našem zavodu razredniki vedno tekmujejo, kateri bo napravil izlet poučniši, lepši. Zlasti kolega dr. Josip je mojster tudi v tem.

Moj razred je bil predlanskim na Golici, lani smo napravili pot od Trbiža mimo Rabeljskega jezera do Predila (spomenika), gledali doli proti Soči in Gorici, se vrnili spet peš in občudovali še obe Klanški (Belopeški) jezeri — vse v enem dnevu.

»Kam letos,« sem vprašal, »letos, ko bo zadnjikrat v vašem gimnazijskem življenju?« Odločili smo se za — Korotan. Po polnoči smo se odpekljali z vlakom. Ob petih zjutraj smo bili že v Rožu, pri cerkvi sv. Jakoba. Pogled po Rožni dolini! Nato po

poljskih stezah do Drave. »Drava, čigava je?« Spet med senožetmi in njivami, gori in doli; prišli smo v Vrbo. Žal, nemško letovišče! Vlak nas je peljal — vedno z razgledom na Vrbsko jezero — v Celovec. Od tu peš gori k Gospi Sveti. Čutili smo, da hodimo po svetih tleh. Poromali smo v cerkev, iz nje pa k Vojvodskemu prestolu. Prečitali smo ondi Aškerčevo pesem »Knežji kamen«. V Celovcu smo si po povratku seveda ogledali zmaja na Novem trgu ter tiskarno Družbe sv. Mohorja...

Koliko spominov smo si obudili danes, spominov od priyh časov naše slovenske zgodovine pa do Janežičevega Glasnika in še dalje, spominov veselih, še več pa — žalostnih!

Ko smo bili spet doma v našem mestu, je vse govorilo o raznih lepih izletih tega dne; kot posebno novico smo zvedeli, da je moj dragi kolega Anton Komar, ki je bil s svojimi prvošolci na Šmarni gori, nazaj grede ves čas nosil učenca Perniča štuporamo, ker je bil opešal. Navadno se sliši: Profesor je učenca vrgel..., ne pa, da bi ga bil vzdignil in nosil... Novi časi!

XIX.

(Po maturi.)

Suhoparno dejstvo: danes je gospod deželni šolski nadzornik odhajajočim osmošolcem čestital zbog si-jajne mature ter jim razdelil zrelostna spričevala. Tudi mene je zgrabila ta kratka slovesnost; osem dolgih let sem jih kot razrednik spremljal in vodil kvišku, k cilju; danes pa smo se ločili... Komu se ne bi inako storilo?

Pa solze sem si že obrisal. Življenje gre drugo pot. Suhoparno dejstvo sem prav danes zvedel: velik del maturantov je bil zoper to, da bi se — dasi je to star običaj — skupno dali slikati in slike poklonili svojim bivšim profesorjem, če ne vsem, vsaj nekaterim, katere so več let imeli; slik torej nismo dobili.

Tretje suhoparno dejstvo: velik del odhodnikov je bil zoper to, da bi se nocoj še enkrat zbrali k poslovilnemu večeru (»valéte«!) in k temu povabili tudi svoje bivše profesorje, pred vsem razrednika; slovesa torej — ni. Velik del učencev nima po toliko letih skupnega dela in truda svojim učiteljem, zlasti svojemu razredniku, nič povedati! ...

Kako praviš, pevec ravénski, v svojem Infernu (V, 100), da

Amor... al cor gentile ratto s'apprende,
t. j. da ljubezen v zlahtnem srcu naglo
vzbudi protiljubezen?

Morda naj je veljalo to samo za tvoj čas?

Prijazno mestecel! Po desetih letih tako »uspešnega« delovanja v tebi mi vre nocoj iz prs vzklik tvojega pevca:

Tam meni je bilo gorjé rojéno.

Ločim se od tebe z najglobljim vzdihom istega tvojega pevca:

Srce veselo in bolnotrepeče
vpokoj'le bodo groba globočine.

XX.

(Odtod! Na pot!)

Diem perdidi! Deset let močvare! Hanibal se je v Kapui zamočviril! Deset let je moja strokovna samoizobrazba — počivala. Kolikšna izguba! O, zdaj čisto dobro vidim: če naj profesor vzbudi v svojih učencih spoštovanje, vdanost, ljubezen, mora sam neumorno znanstveno delati, sam neutrudno s časom naprej hiteti, sam biti vedno na višku svoje stroke. Hic Rhodus, hic salta!

Imel si, Sempronij, krasne zglede: tvoj ravnatelj se udeležuje vsakoletnih ravnateljskih konferenc; tvoj kolega dr. Josip, že prej kot čebe-

lica priden, je ostavil rodbino in Kapuo ter odšel na vseučilišče v Berlin, ker hrepeni po višjem, po vseučiliški stolici; tvoj kolega dr. Karel prebije vsake velike počitnice v tujini, v Jeni, da se izpopolnjuje v pedagogiki, težeč za istim višjim ciljem — za vseučiliščem; tvoj kolega dr. Valentin potuje vsake velike počitnice bodisi v Italijo ali Pariz ali London, da ondi študira v knjižnicah; tvoj kolega dr. Alfonz plačuje učiteljico angleškega jezika, Miss Smith, prihajajočo iz Ljubljane, da se temeljito nauči tega svetovnega jezika; tvoj kolega dr. Fran ima med dijaki najete lektorje, ki mu prihajajo čitat na dom znanstvene revije, ker sam ne vidi več dobro; tvoj kolega Anton presedi ure in ure, pišoč eksaktne komentarje k šolskim klasikom... In ti, kako si rabil svoj prosti čas? Kako si preživljal svoje počitnice? Bil si član »Malega turista« in preležal ure in ure na Uršni gori, pristaš oblomovščine...

Dovolj, dovolj! Vest, potolaži se: jutri pričnem novo življenje. S prijateljem Balantom odideva na daljno pot. Odtod! Zaman sem že dvakrat prosil za državno popotno štipendijo, ki bi mi omogočila potovanje v Grčijo in v Trojo; vkljub zatrjevanju visoke učne uprave na Dunaju, da rada dovoljuje srednješolskim učiteljem znatne doneske za potovanja v Grčijo, Italijo, Francijo, Anglijo, češ da se to bogato obrestuje (odlok z dne 10. maja 1901!), sta bili moji opetovani prošnji brezuspešni. So pač drugi tam gori bliže viru! No, »branili smo se dolgo — brez podpore«... Tudi zdaj se bomo! Jutri zjutraj, zarana, odpotujeva s prijateljem Balantom — ob svojem! Odtod! Na pot! Ven iz močvare! Najin cilj je: Orient, Carigrad, Atene!

(Dalje prihodnjič.)

M. P.:

Z dijaške ekspedicije.

(Odlomki iz raziskovanja Križne jame pri Ložu v letu Gospodovem 1926.)

(Dalje.)

Mislil sem, da bo ves srečen in vesel, ko nas bo zopet videl, pozdravil pa nas je z očitanjem, zakaj smo vendar tako neumni in nespametni. To vendar že zdrava pamet narekuje, da je treba vleči navzgor počasi in ne tako divje, kakor smo vlekli mi. Dostikrat je mislil, da ga bo konec, tako močno ga je zaganjalo zdaj proti tej, zdaj proti drugi steni. O fizikalnih zakonih nihanja se nam še sanja ne. Na znake vobče nismo pazili in delali smo, kar se nam je ravno ljubilo. Nekako sredi prepada se je pogljal proti precej strmi polici, v nadi, da se bo na njej nekoliko odpočil. Dajal je signal na »Stoj!«, mi pa smo vlekli kot zbesneli navzgor. Da je pustil čepico in svetiljko v prepadu, smo mi krivi. Komaj je počepnil na klin koncem vrvi, hoteč preizkusiti, kako bo najvarneje in najugodnejše sedel, je bil že dva metra visoko v zraku. Malo je manjkalo, da ni izgubil ravnovesja in zletel nazaj po — čepico in svetiljko. Ker ni pomagal ne ta in ne oni znak, se je vdal v usodo in trdno sklenil, da se ne bo nikdar več podal v prepad brez telefona. V Vrtačo sploh ne mara več iti, ker se slepo končuje in ni notri ne živalic in ne kapnikov.

Nič posebnega ni torej v globoki Vrtači. Ni kapnikov in ni živalic, le nekaj živalskih kosti, zamazana čepica in zarjavela svetiljka pričajo, da je bival notri nekdo, ki je padel z neba, pojedel dve lisici, nato pa zletel v zrak...

Iz veselja, da smo raziskali Vrtačo, in iz žalosti, da ni globlja in zanimivejša, je Ferenc odločil, da bodi popoldne posvečeno oddihu in prosti zabavi. Kdor hoče, naj gre popoldne v Lož ali pa naj se povzpe na Križno goro in uživa tam lepoto idilične loške in romantične cerkniške doline; komur pa je ljubše v taborišču, naj se zabava tu kakor mu ljubo in drago.

Uverjeni smo bili, da se je med tem časom, ko smo bili na Vrtači, Jovan vrnil s svojo četo iz jame, in niti na misel nam ni hodilo, da ga še ni domov, zdaj drugi dan ob času, ko je solnce že v zenitu. Nemalo nas je zato ob povratku v tabor iznenadilo ogorčenje kuharskega osebja nad Jovanom, ki je že pred petimi urami naročil deset gorenjskih porcij golaža s koruznimi žganci. Porcije jih čakajo nad tri ure, njih pa še sedaj ni od nikoder. Kaj vendar mislijo?

(Sreča, da znajo biti tudi prepadolazci lačni! Res, kosilo smo imeli izborno: golaž, podoben po barvi in okusu neslani fižolovi juhi, žganci pa koruzni in lepljivi ko čevljski klej.)

Torej kaj je z jamskimi napadalci, ki jih ni na svetlo že poldrug dan in ki so se zadnjikrat oglasili pred petimi urami? Vzrok, da telefonist ni vso noč dobil nikakega odgovora na ponovne pozive, je deloma pojasnjen z zadnjim Jovanovim poročilom:

»Dobro jutro vam vsem pod svetlim solncem, dobro jutro vam, ki ste se dobro naspali in spočili od dela! Mi smo bdeli vso noč, vso noč se vozili po podzemelskih vodah in potovali po razbitem in s skalami posutem jamskem parketu. Zaspani smo in utrujeni, da se komaj še držimo pokonci. Vsi smo edini v želji, da bi že skoraj zagledali luč sveta. Ej, to se bo spalo na mehki travci v taborišču!

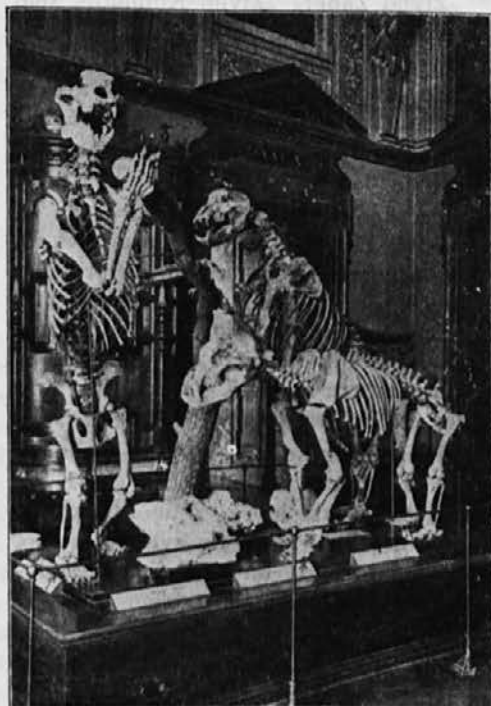
Prodrli smo do trinajstega jezera. Dalje nismo hoteli, ker kdo more vedeti, kam še drži ta zagonetna Križna jama. Vse manj potrebne priprave smo bili včeraj zvečer pustili tu za desetim jezerom, kamor smo se ravnokar vrnili. Pustili smo telefonsko kaseto, vrvi, glavno zalogo provijanta, pa se s svežimi močmi podali na nadaljnjo pot s trdnim sklepom, da ne odnehamo, čeprav bi morali ostati v jami več dni. Kmalu za enajstim jezerom smo se žalibog morali pre-

pričati, da tudi človek ni perpetuum mobile. Od enajstega jezera dalje postaja namreč »pot« čim dalje bolj podobna Tomiškovi poti na Triglav. Na mnogih mestih segajo kupi kamenja malodane tik do stropa in mnogokrat smo se že razveselili, da smo prišli jami do konca. Čoln smo bolj vlekli in premetavali s skale na skalo ko pa nosili. Marsikje so debele skale nakopičene več metrov druga nad drugo in venomer moraš paziti, da ne zdrčiš za vsak korak, ki si ga napravil naprej, deset korakov nazaj, oziroma da se naenkrat ne znajdeš v pet, deset ali še več metrov globoki razpoki. Kako bo Krik tukaj mapiral, si ne morem predstavljati, še manj si morem misliti, da bi kedaj dovršil tloris dvanajstega jezera, ki je že pravi podzemeljski ocean.

Čez vsako jezero se je prvi podal Žane sam, da je pregledal terenske prilike na onostranski obali, ter ugotovil, kje bi bil najpripravnější prostor za izkrcavanje. Da je mogel čim svobodneje manevrirati po temnih vodah in se ogibati nevarnih čeri, mu je izborna služila močna acetilenka, pritrjena na sprednjem delu Proteusovega rilca. Dolga in na koncu čolna privezana vrv je varovala žive in nežive premičnine našega Kolumba pred nepričakovanimi iznenadenji. Žane je jadral, za čolnom pa se je vlekla vrv varovalka, ki smo jo odvijali meter za metrom v tempu, v kakršnem se je čoln pomikal dalje po jezerski črni gladini. Po dolžini razvite vrvi smo mogli vsakokrat ugotoviti dolžino »paroplovne linije«. Kdo bi bil pričakoval, da bo dvanajsto jezero daljše od 200 metrov dolge varovalke! Ker se to jezero nedaleč od tostranskega obrežja zavije skoraj v prave kotu na desno in kmalu za tem zopet na levo, je trajalo precej časa, preden smo se mogli z Žanetom sporazumeti, da mora nazaj, ker je vrv prekratka. Vrnil se je, ni si pa dal dopovedati, da tvega življenje, ako se zopet poda na neznano pot z nezavarovanim čolnom. Jezero, široko najmanj 10 metrov, in pa globoko, da je kar črno, strop nad njim pa visok, da ga ni moči doseči

z navpik dvignem veslom, kdo bi se zlepa odpovedal užitku veslanja po tako idealni vodni planjavi?! Odvezal je s čolna vrv in se podal sam, prav sam na odprto morje križnojamskega oceana. Pravi Kolumb se nam ne zdi več tako imeniten, odkar smo se na lastne oči prepričali o junaštvu našega Žaneta. Živijo Žane! Živijo križnogorski Kolumb!

Okostje jamskega medveda iz Križne jame, razstavljeno v prirodopisnem muzeju na Dunaju (dvorana X).

Vedno tišja in tišja je postajala šišenska bojna pesem, ki jo je pel sebi v pogum, nam pa v bodrilo in v slovo, dokler niso za prvim ovinkom povsem utihnili zadnji akordi: Mat' fižol pristavljajo...

Preteklo je deset minut, minulo je četrť ure, a o Žanetu še ni bilo ne duha ne sluha. Nemalo nas je začela vznemirjati misel, da se mu je utegnila pripetiti nesreča. Kaj bo z njim? Kako naj mu prihitimo na pomoč brez čolna in kako naj obvestimo vas zunaj, da pošljete sem reševalno ekspedicijo?! Pred nami ocean,

za nami pa enajst jezer, ki nam zapirajo izhod.

Žane! Žane! Žane!

Klicali smo ga na vse grlo, a odziva nismo dobili od nikoder. Že smo začeli s strahom misliti, kaj bo z nami in koliko časa bomo mogli vzdržati s hrano, ki jo imamo s seboj, ko se naenkrat daleč na »morju« za trenutek nekaj zasveti. Vedeli smo: Žane se vrača...

»Živijo Žane!« »Živijo Kolumb!« smo mu klicali v pozdrav in ginjeni od veselja, da se zopet vidimo, še bolj pa od radosti, da je srečno minulo pol ure in pet minut nestrpnega in morečega čakanja, smo ga skoraj pretepli, ko je stopil na suho.

Predolgo je dvanajsto jezero, da bi se mogli vsi prepeljati čezenj tekom enega dne, zato sem sklenil, da prepelje Žane čez ocean samo mene in Franceta. Ta sklep je izzval najostrejši odpor pri vseh, ki bi bili obsojeni na večurno čakanje v mrazu in temi. Vsi ali nobeden! Torej naj bo, vsi pojdemo »čez«.

Zleknil sem se v čoln, dal znamenje, da je vse v redu, in odjadrala sva z Zagnetom na odprto morje. Z acetilenko, ki sem jo držal v roki, sem svetil v strop, na desno in levo, ter zadivljen občudoval krasoto podzemeljske romantike.

Nekako sredi pota se strop nad dvanajstim jezerom naenkrat zniža od deset metrov na pol metra višine. »Ne godrnjaj in molči!« mi je velel Žane, ko sem se protivil, da bi me zapeljal v ozko špranjo, ki je jedva tako visoka ko čoln. Z močnim sunkom je pogнал čolniček naprej, se mi vlegel na noge, in že sem se z nosom dotikal mokrega stropa. Skrajno neprijetna je vožnja v taki situaciji! Čoln sva ped za pedjo porivala dalje s komolci in dve, tri minute sva potrebovala, da sva prišla iz zagate zopet na prosto. Ko sva se srečno prerinila skozi sotesko, ki je dolga dobrih dvajset metrov, je šlo zopet z normalno brzino naprej. Med vožnjo sem ugotovil, da napravi ocean pet precej ostrih ovinkov. Na onostranskem obrežju sva pristala po dvajset minutah hitre vožnje.

Ko me je iztovoril, se je neumorni Žane takoj vrnil po drugega. Tri četrt ure in še čez je minulo, preden mi je pripeljal tovariša Franceta, ki me je rešil neznosne samote, čakanja in brezdelja.

S Francetom sva pričela raziskovati transoceansko ozemlje v trdnem prepričanju, da se bova vrnila na obrežje najkasneje v eni uri in da naju bo tu že čakal tretji iz vrste napadalcev. Težko je popisati težavno in nevarno pot, po kateri sva hodila, plezala ter se plazila od dvanajstega do trinajstega jezera in nazaj. O tej najini odisejadi vam bova obširneje poročala v taboru. Nikdar v življenju ne bova pozabila strahu, ki sva ga prestala, ko sva se v dvanajstih urah križeve poti vrnila k dvanajstemu jezeru, tu pa sva našla listek:

»Dragi Jovan in France! Čakali smo vaju nad dve uri. Prepričani smo, da se vama je posrečilo najti drugi izhod in da sta zdaj že v taboru. V slučaju pa, da izhoda nista našla in da se vendar še vrnete tu sem, bodita prepričana, da vaju pridemo iskat, kakor hitro bomo obveščeni, da še nista prišla iz jame.

Bodita pozdravljena.«

Ko sva prečitala te tako usodne vrstice, naju je zazebljo, da sva kar trepetala. Kaj nama je početi? Hrane nisva imela s seboj niti griljaja več in svetiljki sta jedva še brleli. Če bo šlo vse posreči, bo prišla rešitev šele čez deset ur! Udala sva se v neizogibno usodo in si prisegla večno prijateljstvo...

Začela sva ugibati o vzrokih, zakaj tovariši niso šli za nama. Naenkrat zagledava daleč na jezeru svetlobo. Očem nisva verovala, da je to res, in šele ko se nama je oglasil Žane, sva vedela, da so končani najhujši trenutki, ki sva jih preživela do zdaj v življenju.

»Hvala Bogu, da sta tu!«

»Hvala Bogu, da si prišel!«

Uverjen sem, da ne bi bila nikdar več prišla živa iz jame, če se ne bi bil skrbni Žane pravočasno odločil, da se še enkrat vrne in nama pripelje ves provijant, ki smo ga bili pustili za desetim jezerom.

»Bosta že videla,« nama je kratko in vznemirjeno odgovarjal na vprašanja, zakaj se mu tako mudi nazaj. Vrečo provijanta je vrgel iz čolna na obrežje in z rezkim glasom zaukazal: »France, takoj v čoln!«

Prečudno se mi je zdelo Žanetovo obnašanje in njegovo nervozno govorjenje. Saj ga ni več poznati, tako se je izpremenil naš ljubi Žane. Kaj se mu je pripetilo, da je postal tako osoren, zadirčen in sploh ne odgovarja na vprašanja? Zgoditi se je moral nekaj prav izvanrednega, kar ga je spravilo povsem iz ravnovesja.

Čez pol ure je prišel pôme.

»Le hitro, le hitro! Ne obotavljaj se, sicer sva oba izgubljena! Provijant pustiva kar tukaj!«

»Zakaj, izgubljena? Saj si vendar prišel, da me rešiš!«

»Voda narašča!« je vzkliknil.

V trenutku sem ga ubogal, pustil na obrežju vrečo s provijantom, svetiljko in palico ter planil v čoln. Jadrata sva s potrojeno brzino in v par minutah sva dospela do soteske sredi oceana. Pred petimi urami je stala vodna gladina še pol metra pod stropom, zdaj pa je bila soteska visoka jedva še dva decimetra.

»Vlezi se na trebuh in zlekni se kot si dolg in širok!«

Ubogal sem ga in pričel šteti zadnje minute svojega življenja. Tudi Žane se je vlegel na trebuh, z glavo naprej, položil veslo v čoln, ugasnil acetenko, nato pa pričel mahati po vodi z rokama.

»Ne upiraj se s hrbtom ob strop. Miruj popolnoma!«

Se dihati si nisem upal, tako mirno sem ležal, vedno v strahu, da s hrbtnimi vzpetinami ne potisnem čolna v vodo. Počasi, s polževo počasnostjo sva se pomikala dalje. Prevrniti se nisva mogla, nisva pa tudi mogla preprečiti, da ne bi spotoma zajela več litrov vode v čoln.

Komaj sem se dobro privadil najnovejšemu načinu potovanja po vodi, mi naenkrat zmanjka stropa nad hrbtom. Prišla sva iz neprijetne zagate, prižgala luč, zavzela v čolnu normalno pozicijo in Žane je zopet oživel...

Zdaj se vračamo. Sporočite kuharjem, naj nam pripravijo goveji golaž in vsakemu skledo koruznih žgancev.«

Vedeli smo torej: napadalci se vračajo, ne da bi bili dosegli končnega cilja. Tudi to je zanimivo, kar so odkrili, vendar bi bilo želeto, da bi bili prišli jami prav do konca. Sicer pa ne obupovati. Preskrbljeni smo najmanj še za teden dni s hrano, karbida imamo v zalogi še okoli deset kil in dobre junaške volje še nismo izgubili. Če se ni posrečil prvi napad, se nam bo mogoče posrečil drugi.

Preveč smo bili radovedni, kaj nam bo poročal Jovan in njegova pestra družba, zato smo raje ostali vsi v taboru in jih željno pričakovali.

Pomenkovali smo se o tem in onem. Razglabljali smo o razprostranosti Križne jame in ugibali o smeri, v kateri drži, razpravljali o njenem bodočem pomenu za tukajšnje kraje in sploh za našo domovino. Eden je trdil to, drugi ono, vsi pa smo bili edini v tem, da je jama vredna, da se natančno preišče in prej ali slej napravi dostopna prav do konca.

Kaj vse bi bilo treba napraviti v jami, da bo tekmovala s Postojnsko, je mnogo vedel povedati Bači iz Šiške. Galerije ob jezerih, stopnice v prepade, s peskom posuta pota, električna razsvetljava, na vse to in pa na lep, prvovrsten hotel pred vhodom v jamo bo treba misliti, ko se bomo kot narodni poslanci v Beogradu pogajali za kritje tozadevnih stroškov. Za prvo silo bo zadostoval štirisedežni »Ford«, ki bo oskrboval zvezo med hotelom »Pri jamskem medvedu« in kolodvorom na Bloški Polici. Sicer pa je prav verjetno, da se bo dala tudi izposlovati otvoritev »vazduhoplovne linije« Ljubljana — Lož, ki bo tekmovala z železnico v dovažanju tujcev v podzemeljske križnogorske labirinte.

O stratezičnem pomenu Križne jame je govoril na dolgo in široko Boltetov Jože, čigar oče, bivši provijantni podčastnik, živi kot kronski vpokojenec v Zeleni jami in snuje bojne načrte proti Lahom.

Da v Jovanovi četi ne more biti več vse v najlepšem redu, se je dalo sklepati iz njenih maloštevilnih in še teh kaj redkobesednih poročil. Vrnili so se ob šestih zvečer... Toda, kdo bi mogel v njih še spoznati one, ki so odšli včeraj v jamo polni zdravja in veselja, polni navdušenja in poguma, polni trdnih sklepov in nad. Prvi trenutek nismo vedeli, ali se samo šalijo ali je stvar resna. Iz nobenega ni bilo moči spraviti besede. Eden se drži bolj jezno ko drugi in nihče se ne odzove našim prisrčnim pozdravom.

Kaj je z vami? Ste mar v jami izgubili dar govora, vas je nemara zagovorila čarovnica, da ste pozabili slovensko besedo? In zakaj tako jezni, s čim smo se vam zamerili? Ste lačni? Evo vam vrečo kruha, salam in konzerv, na zahtevo vam skuhamo, kar si želite. Napijte se mleka, popijte vse vino, kar ga premore zaloga, samo izpregovorite, če ste božji in povejte, kaj, kako in zakaj!

»Kaj se ti je pripetilo, Fajfa, da si

ves osmojen, in zakaj ti je suknjič prežgan na obeh rokavih?«

»Vprašaj, Cveka, kapitalno nerodo!«

»Miro, dragi Miro, kje ti je ostal nahrbtnik in kje si pustil klobuk in suknjič, da prihajaš iz jame napol slečen in napol raztrgan?«

»Vprašaj Loleta, največjo prismodo!«

»In ti, Ivo, kje si se ranil, da si obvezan po obrazu, rokah in nogah?«

»Kaj morem za to, če je Dolfe že od rojstva trčen.«

Čim bolj smo silili vanje z vprašanji, tem bolj so postajali razkačeni drug na drugega. Bati se je bilo, da se zdaj zdaj vname pred jamo krvav boj za pravico in resnico. Še tega bi se manjkalo. Ali ni dovolj, da so se reveži trudili in mučili noč in dan globoko v temni zemlji, v vlagi in mrazu ter brez solnca? Pustimo jih, naj se temeljito naspijo! Spanje je najboljšo zdravilo za razdražene in razburjene živce.

(Dalje prihodnjič.)

Čez dvanajsto jezero, čez križnojamski ocean...

Iz „klasičnega kota Slovenije“.

Dvakrat smo ga že omenili v »Mentorju«. Lansko leto smo mimogrede kratko govorili o njem ob priliki opisa izleta na mejo treh držav (str. 228), letos pa v 5. številki na str. 120. Takoj v prvih dneh potem, ko je izšla 5. številka, smo prejeli dva spisa, ki se nanašata na ta del naše zemlje. Osmošolec I. državne gimnazije nam je prevedel odstavek iz Wendela, kjer govori pisatelj o Jurčičevem domu in Stični. (Prevod prinašamo na drugem mestu.) Kočevski dijak pa nam je — moramo reči: zanimivo — opisal Velike Lašče z okolico, torej središče »klasičnega kota«, in sicer kar na 27 straneh srednjevelike oblike. Priložil je tudi zemljevid Velikih Lašč z okolico in več slik. Spisa nam ni mogoče objaviti v celoti, ker vsebuje preveč zemljepisnih in zgodovinskih podrobnosti; te so sicer zanimive za dijake, ki so v teh krajih doma, ne pa za večino »Mentorjevih«
bravcev, ki morebiti niso bili nikdar v teh krajih. Tudi se tisti, ki ga zanimajo posameznosti, lahko pouči o njih iz drugih spisov. (L. Podlogar, Zgodovinski drobeci o Velikih Laščah, priobčeni v Izvestjih Muzejskega društva za l. 1908.; Tomšič-Ivanc: Kočevsko okrajno glavarstvo. Kočevje 1887.) Radi tega smo skušali hoditi srednjo pot in smo povzeli iz spisa samo podatke, ki se nanašajo na kraje, ki jih pozna naš dijak širom Slovenije iz slovsstvene zgodovine. Kakor vemo, zahajajo učenci mnogih osnovnih šol po Dolenjskem, pa tudi srednješolci iz Ljubljane, Kočevja in Novega mesta radi na majski izlet v te kraje. Počitniška popotna palica pa privede semkaj obiskovalce tudi iz drugih delov Slovenije. Vsem tem naj bo današnji spis skromen ka-
žipot!

1. Velike Lašče in Levstikov dom.

Ker jo bo mahala večina dijakov v te kraje pač iz Ljubljane, zato naj nam bo dovoljeno, da vzamemo tudi mi Ljub-

ljano za izhodišče našega izleta. Vozni listek kupimo do Velikih Lašč, za kar plačamo 17 Din 50 p, če potujemo sami in nimamo nobene ugodnosti. Če pa gremo na majski izlet pod profesorjevim vodstvom, plačamo samo četrtno, torej dobre 4 Din na eno stran ali 8 Din 75 p za tja in nazaj. Vlak ne vozi baš prehitro. Za 46 km potrebujemo nekaj manj nego dve uri, ker moramo v Grosupljem nekoliko čakati. Med vožnjo proti Grosupljem si ne pozabimo ogledati (na levi strani) lepe Magdalenske gore, kjer je stala znamenita predzgodovinska naselbina. Prebivalstvo se je bavilo z železarstvom, kar priča množina železne žindre, ki se je našla v zemlji. Tudi po ostalem Dolenjskem se je našlo od Magdalenske gore pa do Bele Krajine več predzgodovinskih naselbin, katerih prebivalci so gojili železno obrt. Italija je bila blizu in tam je železa manjkalo. Ta železna obrt je na Dolenjskem prenehala šele v novem veku, ko jo je uničila konkurenca krajev, ki so bili neprimerno bogatejši železne rude.

Noben pogled pa morebiti med vso vožnjo od Ljubljane do Velikih Lašč ni tako mikaven kakor pogled na Kopanji, to je 390 m visok na samem stoječ hrib z majhno vasjo in s cerkvijo na vrhu. (Na levi strani blizu postaje Predol.) Ta kraj je znan tudi iz naše slovsstvene zgodovine. Kajti na Kopanju je bil pred več nego sto leti za župnika Jožef Prešeren, stric Šimna Prešerna, očeta našega pesnika. (Pesnik Prešeren je imel med svojimi ožjimi sorodniki pet duhovnikov: duhovnika sta bila dva njegova brata, dva strica in še očetov stric, tu imenovani Jožef Prešeren.) Ta mož je vzel našega Prešerna kot dečka v sedmem letu starosti k sebi in ga je nato poslal l. 1810. v Ribnico v šolo. Bog ve, ali bi bil brez podpore tega kopanjskega župnika Ribičev France sploh šel v šolo! Vzroka imamo torej dovolj, da se naše oko nekoliko pomudi na Kopanju, tudi

če bi nas ne mikala vabljava lega tega kraja.

Lokomotiva včasih precej močno hrope, ker mora večkrat premagati znaten vzpon. Ozemlje se neprestano dviga. Dočim smo bili v Ljubljani na glavnem kolodvoru samo 299 m nad morjem, smo se do Velikih Lašč dvignili za celih 228 m. Če se vozimo v zgodnji pomladi, bomo videli n. pr., da je v Ljubljani vse zelenje in cvetje znatno bolj razvito nego v Velikih Laščah in okolici. Poslušajmo sedaj Emila Laščana, kako nam opisuje Velike Lašče!

»Trg Velike Lašče leži 527 m nad morjem in je l. 1910. štel 582 prebivalcev in 91 hiš. Prebivalci so poljedelci in obrtniki. Kmetje pridno obdelujejo zemljo, ki jim pa radi slabe kakovosti ne rodi dobro, in skrbno rede živino. Največ se bavijo z gozdarstvom in prevozom lesa iz gozdov do kolodvorov... Mnogo zaslužka vrže našim ljudem izdelovanje zobotrebcev. Izdelujejo tudi lesena rešeta, sita, škafe in žlice; slednjih napravi en delavec na dan do 12 tučatov... Ljudstvo vsega okraja je pridno, pobožno, miroljubno in varčno. Ob nedeljah se sicer povesele in dajo tudi za pijačo, a med tednom jih ne vidiš posedati po gostilnah. Bajno je res število laških gostiln: 17 jih je. A vsak gostilničar je obenem posestnik in mu je gostilna le postranski zaslužek. Naj ob tej priliki povem zgodnico o nekem dobrovoljnem možičku! Prišel je vinjen domov in žena ga je nahrulila: »No, koliko si ga pa danes zopet?!« Mož je krotko pojasnil: »Nikar se ne jezi, samo 17 četrtink sem ga izpil, pri vsakem gostilničarju eno, da se nisem nikomur zameril.«

Če si ogledate na naši sliki Velike Lašče, boste videli, da veljajo tudi zanje Župančičeve besede: »Cerkev je dvignila glavo preko streh.« Nad trgom dominirata daleč vidno njena dva zvonika. Pred cerkvijo pa stoji Levstikov spomenik, postavljen l. 1889., torej dve leti po njegovi smrti. Na vseh štirih straneh ima napise. Hajdimo po deželni cesti proti Ribnici na njegov dom, v Spodnje

Retje! Za pot bomo iz trga porabili morda dobro četrt ure. Ali ste opazili na sliki Velikih Lašč v ozadju hribček s cerkvico? To je Sv. Rok — prim. Stritarjev spis »Shod pri Sv. Roku« v čitanki za IV. razred! — v čigar neposredni bližini so Spodnje Retje. Pred hišo št. 1 — rojstno hišo Levstikovo — vidimo na naši drugi sliki zbrane mlade častivce velikega mojstra našega jezika, pisatelja, pesnika in kritika Levstika. Drugošolci iz Kočevja so iz pomladi leta 1927. Hiša je seveda danes znatno drugačna, nego je bila pred 100 leti, ko se je v njej rodil (l. 1831.) Jožkov France. Tudi ne prebivajo več v njej Levstiki. Kajti Levstikovi starši so se izselili že l. 1855. v Prečno pri Novem mestu, tako da je Levstik l. 1858., ko je bil od srede maja do jeseni brez službe in je bival v Retjah, moral uživati gostoljubnost prijatelja posestnika Jožefa Oblaka, po domače Ilije. Oglej si še Ilijev dom! Pokazali ti bodo kozolec, kjer je baje Levstik spisal »Martina Krpana«. Seveda ali je bilo to res — kdo bi mogel danes to za gotovo reči? Časovno bi bilo vsekako mogoče, saj je izšel »Martin Krpan« l. 1858. v julijski številki »Slovenskega Glasnika«. Pred Levstikovo rojstno hišo je starodavna lipa, kjer je Levstik rad posedal in polegal ob nedeljah popoldne in moževal s kmeti. Pod prijaznim hribčkom, na katerem leže Retje, vozi danes železnica Ljubljana—Kočevje, otvorjena 27. septembra l. 1893. Levstik torej železniške zveze s svojim rojstnim krajem ni čakal.

Toda predolgo se ne smemo zamuditi na Levstikovem domu, kajti na programu imamo danes še dva ali celo tri kraje, kjer so se rodili naši slovstveniki. Vračajmo se torej pod hribčkom Sv. Roka nazaj proti Velikim Laščam, da jo bomo udarili dalje proti Trubarjevi rojstni vasi Raščici! Spotoma nam bo Emil Laščan povedal zgodnico o Francozih pod Sv. Rokom. Čujmo!

»Ko so Francozi osvojili Kranjsko, so se 25. septembra 1813. pojavili tudi na laškem svetu in so taborili pod Sv. Rokom. Njih poveljnik je bil Peyremont.

Avstrijske čete pod polkovnikom Starhembergom so jih bile prignale sem od Zuzemberka. Vendar pa si Avstrijci niso upali napasti francoskega taborišča. Z zvijačo se je takratni svetoroški cerkovnik pritihotopil k Francozom in je poizvedel, kdaj imajo kosilo. Ko so drugega dne sedeli Francozi pri kosilu, so Avstrijci navalili nanje. Poroča se o hudi bitki, ki pa menda ni bila preveč krvava, kajti ranjen je bil en sam Francoz, 300 vojakov in osem častnikov je bilo ujetih, ostali so se pa preplašeni razkropili.»

No, kaj se pa ti tam muzaš? Mar je kdo zahteval od tebe, da verjameš, da

se, če pridemo tudi nekaj minut prej — kar bi storili prav lahko! — ali pa tudi kako minuto kasneje. Prišli bomo tja bržkone še nekoliko kasneje, ker se bomo med potjo malo zamudili s Šumnikom. Ko bomo korakali od Lašč proti cerkvi sv. Trojice, katere zvon je Martinu Krpanu tako vabljivo pel, bomo nekaj pred Krpanovo cerkvijo krenili na levo in zagledali bomo šumečo podzemsko reko, katere tek je pa tukaj viden samo nekaj metrov. Res zanimiv kraški pojav!

Tudi Raščica, ki teče pod vasjo istega imena — Trubarjevo rojstno vasjo — je kraška reka. Izvira pod ro-

Vel. Lašče; v ozadju cerkva sv. Roka pri Dolnjih Retnjah.

je bilo vse natančno prav tako? Takaj je bila pač bitka v dobrih starih časih, o katerih pripovedujejo tudi, da je gospod stotnik dal na orožnih vajah tole povelje: »Sušci boste napravili naskok na tale hrib, debeluharji boste pa stali zadaj in boste kričali: Hural!«

2. Raščica.

Badjurov Vodič kroz jugoslovenske Alpe, ta dragoceni spremljevalec izletnika po slovenski zemlji, nam pravi, da imamo iz Lašč na Raščico 45 minut hoda. Verjemimo mu in ne pritožujmo

bom bloške planote pod imenom Kolpa, dobi v poznejšem teku ime Kopanjica, pod vasjo Raščico pa zopet tretje ime: Raščica, ki ga ohrani do »izliva«, to se pravi: dokler ne izgine pri vasi Ponikvah (med Velikimi Laščami in Dobropoljami) po 25 km dolgem nadzemnem teku skozi širok požiralnik v zemljo. Kam pa teče pod zemljo? Sodijo, da pod dobropoljsko in radensko kotlino v Krko.

Ob tej vodi stoji Pečnikov, po domače Temkov mlin. »Hiša je za te kraje nenavadno solidno zidana, ima kamenite

stopnice, kamenite podboje, veliko, jako obširno čumnato in pet majhnih oken, ki so obrnjena proti vodi; kamenite podboje ima celo skedenj. Stavba postane umljiva, čim se čuje, da je to stari grajski mlin.« (Kidrič, Časopis za slov. jezik 1920.) V mlinu, ki je stal pred dobrimi 400 leti prav na tem mestu ali pa nekoliko više, je bil takrat za mlinarja Mihelj Trobar, oče pisatelja Primoža Trubarja.

Temu in onemu bo bržkone znano, da se je pred vojno splošno sodilo, da se je Primož Trubar rodil v zgornjem koncu vasi v hiši št. 8. Nameravali so celo na tej hiši vzdati spominsko ploščo. Definitivno je rešil vprašanje Trubarjeve rojstne hiše vseuč. prof. Fr. Kidrič v II. letniku (1920) Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino (str. 251—273) z razpravo: Trobarji na Raščici. Naj ponovimo s pisateljevimi lastnimi besedami rezultat, do katerega je prišel!

»Oče slovenske knjige izhaja iz domače raščičanske slovenske podložniške rodbine Trobarjev, ki so bili po vsej priliki pobožno, svojim graščakom zvesto vdano ljudstvo ter si znali z delom in zvezami ustvariti razmeroma ugodno gospodarsko pozicijo. Njegova rojstna hiša je bil mlin na Raščici, ki je pa najbrž že l. 1528. zgorel; stal je najbrž približno tam, kjer stoji danes Temkov mlin, ali pa nekoliko više... Primožev oče Mihelj Trobar, mlinar in tesar, je vsaj 1527. l. še živel ter umrl med 1527. in 1529. letom, in sicer po vsej priliki naravne smrti. Drugod nego na Raščici se Trobarji niso dali ugotoviti.« (Stran 268.)

Nekaj malo komentarja k tem stavkom! Najprej gotovo preseneti bravca, da piše Kidrič o Trobarjih in ne o Trubarjih. Stare listine govore že l. 1482. o Trobarjih, Primož se je pa redno podpisoval Truber (po vzorcu nemških imen!) in le izjemoma Trubar. Pravilno bi se bil pa moral podpisovati Trobar. »Po vsej priliki so bili predniki Primoževi prvotno graščinski trobci = trobarji, ki so naznanjali s trobo začetek

ali konec tlake in drugih opravil.« (Kidrič str. 267.) Za to razlago govori tudi dejstvo, da se priimek Trobec dejansko nahaja še dandanes. Če odprete n. pr. Koledar Mohorjeve družbe za l. 1927. na str. 126, boste našli v župniji Črnem vrhu nad Polhovim gradcem kar pet Mohorjanov z imenom Trobec. Tudi mnogoletni župan v tej vasi se piše Trobec. Kidrič pravi o Trubarjevem imenu tole: »Primoževa dosledna raba e-ja v končnici se je mogla utrditi pod vplivom nemške končnice er, u-ja v korenu pa pod vplivom kakega ugibanja, da zveni Truberus bolj latinsko nego Trobarus. S tem pa pridemo v dilemo: ali moramo Primožu na ljubo pravilni in izporočeni slovenski priimek ponesloveniti, ali pa Primožovo dosledno pisavo lastnega priimka izpremeniti. Za zadnjo eventualnost smo se deloma že odločili, ko pišemo: Trubar s slovensko končnico, ki se je je sam izogibal. Menda ne bi proti pijeteti preveč grešili, ako bi šli še korak dalje in začeli pisati priimek začetnika slovenske knjige tako, kakor bi ga pisal danes on sam: Primož Trubar!« (Str. 267.)

Tudi po našem mnenju je vsekako pravilno, da bi se pisalo Trobar. Kajti pisava Trubar je trajno nevzdržna, ker je prvotno »zmedo« gleda tega imena samo povečala. Prej smo imeli voliti samo med nemško-latinskim Truberjem in slovenskim Trobarjem, sedaj imamo pa še vmesno stopnjo latinsko-slovenskega Trubarja. Živel Trobar!

Kar se tiče Primoževe rojstne hiše, bržkone ne stoji več in ni dognano, ali se je novo poslopje zgradilo natančno na istem prostoru, kjer je stalo prejšnje. L. 1528. so namreč divjali po teh krajih Turki. Zažgali so cerkev sv. Jerneja na Raščici in vseh 13 kmetskih hiš, kolikor jih je takrat štela Raščica. Ni verjetno, da bi bili baš mlinu prizanesli.

Zakaj pa je važna ugotovitev, da je Primožev oče l. 1527. še živel? Radi tega, ker se je prej mislilo, da so Mihlja Trobarja l. 1525. obesili uporni kmetje. (To mnenje najdete n. pr. še v Grudnovi Zgodovini slov. naroda na str. 611, ki je

bila napisana več let pred Kidričevo razpravo.)

Danes naj torej nikdo ne hodi več k »Šimnu« (hiša št. 8, pišejo se v tej hiši sedaj Virant) vpraševati po rojstni hiši Trubarjevi, dasi so svoj čas izšle pri trgovcu Dolšaku na Raščici celo razglednice, ki so prikazovale to hišo kot Primožev dom.

3. Dom gospoda Mirodolskega.

Sedaj se pa polagoma poslovimo od rojstne vasi utemeljitelja naše ga književnega jezika in se podajmo proti kraju mladostnih spominov moža, ki je bil kakih 300 let za Trubarjem mojster našega jezika in organizator naše književnosti in ki je prav tako kakor Trubar spisal skoro vsa svoja dela v tujini! Prav za prav bi bili prišli v Stritarjevo Podsmreko najlaže kar naravnost iz Velikih Lašč, odkoder bi bili imeli tja kake dobre pol ure. A če smo si hoteli ogledati na istem izletu še Raščico, smo morali napraviti znaten ovinek. Toda kaj je mlademu človeku napraviti par sto ali pa tudi par tisoč korakov več! Kakšen izletnik bi pa bil to, če bi mrmral, ako mora iti kak kilometer dalj! Saj boš potem, ko boš zopet prišel v mesto, dovolj sedel v šoli in doma — danes pa bodi vesel, če pridejo tvoje noge pošteno na svoj račun! Udarimo jo torej — ker nazaj v Vel. Lašče vendar ne bomo hodili! — kar po poljskih potih proti Podsmreki, ako seveda tla niso preveč mokra. Sicer nam bodo pa domačini radi povedali, kako pridemo v Podsmreko z najmanjšo škodo za svoje noge in svoje čevlje!

Če si prebral več Stritarjevih spisov, v katerih pripoveduje o svojih mladih letih, se boš bližal Podsmreki z nemajhno radovednostjo, kakšen je pač kraj, o katerem govori pisatelj s tako otroško vdanostjo in ljubeznijo. V Podsmreki boš obstal pred skromnim precej novim poslopjem, ki je pa še neometano, dasi je bilo zgrajeno že okoli l. 1904., ako smo prav poučeni. Tu gospodarijo sedaj Stritarjevi sorodniki, potomci njegove sestre, kajti edini pisateljev brat

je postal duhovnik. Pišejo se sedaj pri hiši za Prijatelja.

Če se boš sedaj radovedno razgledoval po sadnem vrtu pred Stritarjevim domom, po smrekovem gozdu v ozadju, po dolini pred seboj, oddaljeni dober streljaj, po majhnem potočku v stranski dolinici, po »Gričku« onkraj ceste, kjer je pač vsaj v domišljiji pisateljevi prebival »griški gospod« Koren (Pod lipol), se ti bodo pričeli ti kraji zdeti nekako znani in nehote si boš rekel: »Saj sem opis tega kraja že bral! To je vendar dom gospoda Mirodolskega!« Ob priliki boš vzel v roke Westrovo čitanko za tretji razred srednjih šol (str. 38) in se boš čudil, kako se z manjšimi izjemami vse ujema s Stritarjevim domom:

»Gospoda Mirodolskega domovje je bilo na severni strani Tihega dola¹ v stranski dolinici. Srednjevisoke gore, s temnim smrečjem obrasle, so jo branile mrzlih severnih sap. Proti jugu odprta, je dajala lep razgled po vsej prijazni dolini. Ob straneh so bili prijetno namešani gozdje: bukve, gabri, breze, macesni, z gostim grmovjem pod seboj, ki daje mnogovrstnim ptičem zavetja in hrane.«

Tu je torej preživel Stritar svoja mlada leta. Čudno pa je, da ni mož, ki je tako lepo pisal o teh krajih, v poznejših letih skoro nikdar prišel domov in da tudi ni vzdrževal skoro nikakih pismenih zvez s svojim domom. V rojstni vasi je bil za svojih živih dni skoro nepoznan. Reklo bi se morebiti, da je bila Podsmreka pred otvoritvijo dolenske železnice (l. 1893.) popotniku težje dostopna. Kamor človek rad gre, to mu zlepa ni pretežno dostopno. Toda čuli smo, da Stritar tudi pozneje, ko je imel na razpolago železniško zvezo, ni menda niti enkrat prišel domov in da sploh ni videl sedanjega doma svojih sorodnikov. Kakšna razlika je v tem oziru med njim in Levstikom! Ta ni čakal dolenske železnice, a pripovedujejo o njem, da se je prav mnogokrat ob nedeljah s pošto

¹ V resnici se imenuje dolina pod Podsmreko Mišja dolina. Op. p.

pripeljal v Retje in je nato ležal ali sedel v razgovoru s sosedi pod vaško lipo. Ko se je zvečer vračala pošta iz Kočevja, se je ž njo odpeljal v Ljubljano. Pri Stritarju je pač glede navezanosti na dom razlika med spisi in med življenjem... Radi tega tudi o njem v Podsmreki ne izveš skoro ničesar. Pač! Emil Laščan ve nekaj! Povej nam to, nič se ne obotavljaj, čeprav bo morebiti o tvoji zgodbi veljala Prešernova beseda, da marsikatera beseda diši po hlevu! Saj smo sami med seboj!

»Čul sem iz ust kmetskega očanca zgodbo, ki je pa v družbi ne morem ponoviti popolnoma z istimi izrazi, dasi bi bilo pripovedovanje učinkovitejše, ako bi se mogel popolnoma dobesedno držati svojega vira. V mrzlih jesenskih dneh je Jožek bos prezebal na paši. Vsak dan je komaj čakal, da je katera krav odložila svoje nepotrebno breme, v katero je Jožek takoj stopil in se vsaj za silo ogrel. Ko pa je odložila druga krava slično breme, je naš junak skočil še tja, saj se je prvi vir toplote že ohladil.«

Zeblo pa Stritarja menda ni samo takrat, ko je pasel, ampak dostikrat še bolj, ko je hodil v šolo v Velike Lašče. Kdo ne pozna njegove pesmi: Pozimi iz šole? Tudi uglasbena je. Vse belo! Pod nogo škriplje trdi sneg. Solnce gleda zaspáno z neba, kakor bi bilo v šoli. Še samo bi se rado gredo, kamo li da bi ogrevalo dva šolarja, ki urno dvigata pete, da bi se jima doma pri gorki peči ogrel životek in da bi dobil kaj gorkega želodček. O, poln težav je in bridkosti že sam začetek učenosti!

Podlago Stritarjevi učenosti je dala osnovna šola v Vel. Laščah. V spomin na slavnega učenca hrani šola vseh sedem zvezkov njegovih zbranih spisov z lastnoročno pripisano Stritarjevo uvodno besedo in z njegovim podpisom.

4. Na Slevici.

Ze poprej smo govorili o silni turški poplavi, ki je divjala po teh krajih leta 1528., ko so požgali Turki cerkev svetega Jerneja na Raščici in bivališče

vsem tamošnjim kmetom. Morebiti se nanaša prav na ta čas legenda, ki je znana vsemu slovenskemu svetu po Stritarjevi pesmi Turki na Slevici. Če smo že na Stritarjevem domu, napravimo še pot kakih treh četrti ure dalje proti najbližji podružniški cerkvi, proti hramu Matere božje na Slevici! Bomo vsaj videli, koliko je resnice na tem, da

še dandanašnji priča vam
to zgodbo čudovito
za pragom v kamen konjsko tam
vpodobljeno kopito.

Pot nas bo vodila večinoma po gozdovih, »z gostim grmovjem (zlasti bodičjem! Op. p.) pod seboj, ki daje mnogovrstnim ptičem zavetja in hrane«. V dolini pod seboj bomo videli na desni strani vas Adamovo z lepo belo hišico, ki se po mični zunanosti odlikuje izmed vseh: to je dom Štefana Podboja, profesorja v Celovcu, ki je padel isti dan s svojim bratom takoj v prvih bojih v Galiciji poleti 1914. Prof. Podboj je priredil n. pr. znano po Vavpotiču ilustrirano izdajo Jurčičevega »Desetega brata«, ki jo je izdala l. 1911. Mohorjeva družba.

Kje je Slevica, nam ne bo treba dolgo iskati. Kajti kmalu se iz smrečja temnega zablešči zvonik s cerkvico belo. Lep razgled na vse strani nas poplača za neznačni trud, da smo se pospeli na skromno višino. Če hočeš naravno vdolbino v skalo pred zazidanimi stranskimi cerkvenimi vrati označiti kot »v kamen vpodobljeno konjsko kopito«, moraš imeti nekoliko fantazije, dasi se sličnost res nikakor ne da tajiti.

Med ljudstvom živi spomin, da so imeli pred davnimi časi na ravnici pod vasjo Veliko Slevico Turki svoje šotore; med njimi je bil posebno bogat šotor turškega paše. Ko so morali Turki pobegniti, je ostal šotor turškega paše z raznimi dragocenostmi last kmeta Čiča, ki je takrat tako zabogatel, da se njegovi hiši to pozna še dandanes...

5. Pri Sv. Gregorju.

Noben kraj se pa menda od cerkve na Slevici ne vidi tako vabljivo kakor

gorska župnija Sv. Gregor (736 m). Zdi se ti, da boš prišel tja kar v ravni črti, ko boš premagal neznatno globino, ki se razprostira med obema cerkvama. Kar na pot! Približno v eni uri si tam. Prijazni gospod župnik ti bo rad pokazal vse, kar se nanaša na dr. Jan. Ev. Kreka: sobo v nekdanjem učiteljevem stanovanju v šoli, kjer se je rodil veliki organizator, krstni kamen, kjer je bil krščen, knjige, v katerih so vpisani starši in njih prvorojenec, Krekovo spominsko ploščo, delo kiparja Franceta Kralja, s precej obširnimi napisom (poslanec K. Škulj). Najlepše pa spominja na Kreka krasen društveni dom, kakršnega pač v taki višini ne najdete menda v vsej Sloveniji. Od cerkve ti bo plaval pogled na vse strani po številnih hribih in dolinah. Ob lepem vremenu se ti bodo zablesteli v daljavi celo stolpi ljubljanskih cerkva.

Sedaj je pa bilo pač za en dan dovolj poti. Podajmo se proti kolodvoru Ortneku! Tudi med to potjo boš videl prirodno lepoto prve vrste: zelo obširen smrekov gozd tako lepo gojen, da mu bržkone ne boš vedel navesti enakega.

S tem bi bila tvoja pot zaključena. Ostanek bo opravil vlak. Porabil si za hojo kakih šest ur. Za junaka, kakršen si ti, to seveda ni nič. Če imaš pa v družbi ljudi, ki ne hodijo lahko, ali pa če se želiš na posameznih krajih dalj časa muditi, si pa izlet lahko okrajšaš s tem, da izpustiš n. pr. Raščico ali Sv. Gregor.

Če te ta površni opis klasičnega kota Slovenije ni mogel pridobiti za to, da bi si ga zaželel videti, poskusi še zadnje sredstvo: vso to pot (razen Sv. Gregorja) je prehodil urednik »Ilustriranega Slovenca« s svojim fotografom in je objavil v III. letniku (1927) na str. 240 in 241 (št. 29) vrsto slik pod naslovom: Na klasičnih tleh Slovenije. Tu vidiš Levstikovo in Stritarjevo rojstno hišo, Iljev dom, njegov kozolec, Raščico, Temkov mlin, hišo št. 8, cerkev na Slevici itd. Če te pa niti to ne premakne, potem pa začasno odloži to pot. Kajti največ užitka imaš redno od tiste poti, ki si si je dolgo časa želel. Kakor ni za človeka v vsaki starosti vsaka knjiga, tako tudi ni zanj vsak čas vsaka pot. Vse pride na vrsto ob svojem času.

Levstikova rojstna hiša. Pred hišo stoje drugošolci realne gimnazije v Kočevju.

Hermann Wendel:

Muljava.

(Iz knjige: Kreuz und quer durch den slawischen Süden. Str. 290—292.)

Nekoliko časa pozneje nas združi v Muljavi okrogla miza pred nizko kmetško hišico, na kateri pravi plošča:

Tukaj se je rodil
pisatelj in pesnik
JOSIP JURČIČ

4. marcija leta 1844.

Da, pod to streho je on zagledal luč, Josip Jurčič, klasik slovenske ljudske povesti, začetnik slovenskega romana; njegova humoristično prepojena kmetška zgodba »Deseti brat«, ki si jo je kot dvaindvajsetletnik iz srca izpisal, bo kljub svojim pomanjkljivostim živela tako dolgo, dokler bo kdo slovenski čital; v njej živi čar tukajšnje pokrajine, preden je žvižg lokomotiv pretrgal večno šelestenje zrelih polj.

In vse govori na tem kraju o pesniku, ne le njegov brat, prijazen, žilav, ostarel kmet, ki je bil zunaj »pri kravah« in je podrsavajoč prišel, marveč tudi navidez mrtve stvari. Po tej cesti je v počitnicah ves blažen potoval proti domu, tamle pod drevesom si je bil nakopal zlo bolezen, ki ga je podrla z osemintridesetimi leti, in naokrog z gričev in s po-bočij, od drevesnih skupin in poljskih mejic mu je tisočero dotekal vonj dóma, ki se odraža iz njegovih del. Ker se bo v tem mesecu¹ štiridesetič obnovil nje-

¹ Jurčič je umrl 3. maja 1881. Wendel se torej nekoliko moti glede časa Jurčičeve smrti, kajti tu opisovane »Krainer Tage« je preživel v avg. in sept. 1922. — Op. ur.

gov smrtni dan, bodo vaški mladci in dekleta igrali tamle pod kozolcem prizore iz dramatisiranega »Desetega brata« — tako zelo sta se pesnik in pesnitev zopet spojila s krvjo naroda, iz katerega sta vzknila.

In to je dežela Desetega brata, skozi katero jadrno drči naš voz: širna, bogata, kipeča v rodovitnosti, polna osrečujočih pogledov; ljubka valovitost te pokrajine deluje kakor tolažba; laže dihaš; odločen si reči brezpogojno »da« k vsemu življenju, klitju, dejanju in kipenju, celo k vsej zmešnjavi na svetu.

V takem občutju zavozimo v večernem mraku na dvorišče samostana v Stični, ki sije z eno največjih kranjskih cerkvá in s svojimi mogočnimi belimi pročelji daleč naokrog kakor kak grad; lesketa se v ličnosti in imovitosti in, priznajmo si, ni reven njiv, sadnih vrtov in brajd. Že v 12. stol. je vzrastel iz teh tal in je bil mnogostransko zapleten tudi v vsakdanje življenje okoliškega kmetškega ljudstva, dokler ni Jožef II. zaprl njegovih vrat. Toda od l. 1898. napolnjujejo zopet cistercijanci njegov refektorium in njegove celice.

Sij avtomobilske svetilke šviga po odrevenelih cvetličnih gredah in po mimo smukajočih belih kutah; prior pater Avguštin pozdravlja z umerjeno prijaznostjo goste, pater Gerhard pa se neopažen odpravi v smeri proti vinski kleti.

Svet po mestih ne umeva več, kako dobro godi človeškemu srcu, če se ob glavnih delih dneva za trenutje odtrga od zemlje in se povzdigne kvišku, češ: Razburkano valovje življenja, v tebi plavam sicer, a utopili se ne maram v tebi. Marijin zvon me spominja mojega pravega domu, v katerem — upam — mi pripravi večno prebivališče moja rajska Mati; ta slovesni, veličastni spomin obhajam s ponosno zavestjo, čegav sem, sredi tvojih penečih se vodá, sredi šumnega viharja, s katerim mi groziš. Zdrava, Mati moja: Ave, Marija!

Krek. (Izbr. spisi II, 1. snopič, str. 168.)

Prof. C. A.:

Na Gregorjevo.

Na Gregorjevo — otec, še veš?
se ptički ženili so.

O. Župančič.

Bližal se je god sv. Gregorja, svetnika in cerkvenega učenika, ki ima na slikah golobčka nad glavo. Jug in solnce sta domalega dovršila svoje delo. Kupi umazanega snega so se videli le še po prav osojnih krajih in globokih grapah, povsod drugod je izginil popolnoma. V zlatem pomladnem solncu so v lahnem vetriču zadovoljno kimali ljubki zvončki, so vabile otroke rumene trobentice, je poredno kazal svoj oranžni jeziček nežni zefran.

Neka tiha radost je dihala iz tal, iz mahu, iz debel, z neba, radost, ki jo razločno občutiš, a ji ne veš imena. Objela je tudi teto, teto Jano namreč, ki jo je pa ves svet od Metlike do Drašičev klical samo za teto in nič drugače. Bila je sestra želebejskega čače. Starši so ji bili zapisali za užitek gori v Babini gori vinograd z zidanico in malo čumnato nad njo. Kajti narava ji je bila mačeha. Reva je imela skazene oči in je zaman čakala na ženina. Ostala je sama, stanovala samotno v svoji čumnati, sicer pa pridno pomagala pri gospodarstvu in gospodinjstvu na kmetiji svojega brata, želebejskega čače. Bila je velika prijateljica narave; ni je bilo skoraj rastline, o kateri ne bi teta vedela, kakšno zdravilno moč hrani v sebi, pa tudi živali, gozdne in domače, pernate in dlakaste, so bile njeni dobri znanci. In kar je še posebno važno: zelo rada je imela otroke. Pogosto jih je vabila v svoj vinograd ter jim pripovedovala ondi vsakovrstne pravljice in povestice, ni pa tudi pozabljala, da otroci ne žive samo od lepih besed, ampak jim je morda še bolj povšeči bel kruh in enake dobrote. In radodarno jih je delila mladim obiskovalcem.

Samo nekaj dni je še bilo do sv. Gregorja. Tedaj je razodela teta otrokom veliko skrivnost. »Deca,« je dejala, »na Gregorjevo imajo ptičice svatbo; gostijo

se in rajajo; ta dan jedo najboljšo pogáčo. Če boste pridni, pojdemo poiskati, kar jim bo ostalo.«

Na godovni dan tega pomladnega svetnika so otroci kar drug za drugim uhajali z doma ven v prosto naravo: ta v gozd, oni na polje, spet drugi tja za potok, katerega spremlja na obeh straneh gosto grmovje. Vse je gonila v naravo misel na ptičjo svatbo. Vsak si je mislil: morda bom pa le tako srečen in bom videl, kje in kako se ptički ženijo in kaj jedo. Vendar se je morala vsa ta slovesnost vršiti na prav skritem kraju, kajti nihče ni vedel zanj. Z izjemo tete seveda, ki je pa ta dan redno ostajala doma in nekaj gnetla in valjala in belila peč za peko. Kakor bi se tudi ona hotela možiti in bi pripravljala svatbeno pogáčo. —

In med tem so se ptički ženili. Nič niso potrebovali ne notarja ne duhovnika, kakor je to navada pri ljudeh; niso se brigali ne za cerkvene ne za svetne predpise, šlo je vse brez izpraševanja in spregledovanja in samskih listov in kol-kov. Ptičji svet, ptičji red!

Le njihovega petja in veselja ni hotelo biti ne konca ne kraja. Že od daleč je slišati zlatokljunega kosa. Najlepše pesmi, kar jih premore, prednaša svoji izvoljenki. Ona se zadovoljno smuče okoli njega in s strokovnjaškim očesom pregleduje mlado smrečje, da bi izsledila primerno mesto za gnezdo. Poleg tega mora še paziti na svojega ženina. Norček! Samo petje ga je, ne vidi nič in nič ne sliši in vendar ve, da je šele pred nekaj dnevi kragulj oskubel njenega brata. Ta vrag, ki bi samo trgal in žrl! Vrhu bližnje smreke pravi ščinkovec svoji ščinklji o »večni« zvestobi; pri tem se nemirno preletava z vrha v vrh in se obnaša kakor bi bil ves omotičen. Sosed strnad neufrudljivo kliče svoj: sej, sej cekin, ženica pa smuče po tleh, da jo komaj opaziš. Po smrečju se prekucuje sivi menišek s črno čepico in se ne da

motiti pri svojem opravku. Pa poglej brgleza! Kakor divji petelin brusi s peruti, prsi se mu bočijo, prav od blizu — saj je ves slep za svet okoli sebe — moreš poslušati njegovo hrepenečo svatovsko pesem, ki jo je rodila ljubezen in z njo umrje. Mahoma se spusti po deblu in zažvižga kakor fant od fare. Toda tako zna samo v medenih tednih. — Pa tudi njegov sotrudnik na deblih, sicer tako vitki in okretni plezovt, je ves vznemirljen. Pozna se mu, da je tudi njega zajela ljubezen. Neugnano goni svoj ci, ci, gibajoč se sem in tja kakor bi bil pijan. Prav tako ima senica svojo svatovsko pesem, ki jo slišiš samo ob tem času. In tam ob gošči kliče ves svet na korajžo mali stržek, pristen kranjski fant. Vse je živo, vse se giblje, komaj si upaš prestaviti nogo, da ne bi motil drobnih ptic v njih skrbeh in veselju.

Petje, petje, le pojedine nikjer! In vendar je rekla teta zvečer: »Otroci, pridite jutri zjutraj k meni, bomo šli pogledati, če je ptičkom kaj ostalo od pojedine.« In mlada srca so zakoprnela nepočakanosti, sanjala vso noč o ptičji svatbi, o rajanju in pogačicah. Pa je prišlo jutro po Gregorjevem in dece ni bilo treba nič buditi. Teta jih je že čakala, oblečena v svoj zali zobunec, ves obšit z modrimi trakovi. V tem času je še vedno nosila to svojo zimsko suknjo.

Nekaj skrivnostnega je na teti. Samo ona ve, kje je bila ptičja svatba. Vse se gnete krog nje, Niko in Marko, Martinek in Tone, Barbica, Nuša in Katarinica. Vsak ima že zdavnaj pripravljeno palčico v roki, da bo brskal z njo po mejah, kje bi se našli ostanki presladke pogače. In teta jih pelje proti srečnemu mestu, samo ona ve, kje je to bilo. In tisoč vprašanj je še na potu. Kako težko je razkrivati skrivnosti in po pravici odgovarjati, če-

prav teta vse ve in nikdar ne laže. Tamle na levo je šumica, zraven pa njive in košenice. Deca, tukaj poiščite, razsodi naenkrat teta. Kakor vrabiči zginejo otroci po meji. Dolgo, dolgo je slišati samo brskanje. Jo že imam, zakriči naenkrat Martinek in pade skoro vznak od razburjenja, teta, jo že imam, samo malo je okljuvana. Barbiko posili solza. Tako dober nosek ima sicer v hiši, danes pa ta nesreča! Ali boš dal tudi meni malo, prosi Niko, prosi Marko, prosi Tone. Pogača je moja, jaz sem jo našel, ugotavlja Martinek. Kajneda, teta, da bo dal tudi meni malo, išče pomoči Nuša. Vsi ste bili pridni, odloči teta, vsi ste iskali, vsi boste dobili. In kdo bi si upal ugovarjati, kadar govori teta? Toda Martinek mora še enkrat pokazati mesto, kjer je bila skrita pogača. Malo od tal, v neki rogovili je bila položena. Skrbno ogleduje Katarinica mesto in misli na prihodnje leto. Ali Martinek je uganil njene misli. O, le nič ne glej, saj nimajo vsako leto na istem prostoru svatbe. Kajneda, teta, da ne? Deca, vse na svetu se spreminja, in tudi ptičice rajajo in svatujejo, kjer hočejo. In hiteli so domov, pogačo pa je nesel srečni Martinek. In povedal je materi in čači enkrat, dvakrat, petkrat, kako in kje jo je našel, pripovedoval tudi še potem, ko od pogače ni bilo niti drobtinice več. In kako dobra je bila, blagor ptičkam!

*

Tako je bilo takrat, ko je vodila vsako leto o Gregorjevem teta Jana otroke, da so hodili iskat ostanke ptičje pojedine. Toda leta so tekla in teta je ostarela, začela jo je tlačiti bolezen in nekega dne je za vedno zaspala. Počiva tam na groblju pri Treh farah in s seboj v grob je nesla tudi tisto skrivnost, kje ptičke o Gregorjevem svatujejo.

Jos. Wichner:

Profesor prirodopisa in njegova lisica.

Poslov. sedmošolec Kajtimar.

»In Vi lahko rečete, kar hočete, gospod kolega, zaradi mene se lahko postavite na glavo — to pa vendar ne gre! Vi ste vendar nenasitni, predragi! Šele pred tremi meseci ste prišli z veliko opico, pred tremi tedni ste dobili čedno prašičjo lobanjo in tri tolste kače, predvčerajšnjim jazbeca, podgano in ameriško krastačo, včeraj človeško lobanjo in divjo mačko, danes pa ste že zopet tu in hočete iztisniti iz mene popolnoma novo lisico! — Ja, ali mislite, da more ministrstvo za vsako gimnazijo kje na deželi nabaviti zverinjak?! Moj Bog, marsikatera vreča se zaveže, preden je do vrha polna. Moramo se pač ravnati po odeji, četudi so nam jo v našem stoletju, polnem vojaštva, odmerili presneto kratko. Vi ste vsoto, ki je za Vašo zbirko odmenjena, porabili, v dolgove pa se enkrat za vselej ne spuščam! Sploh ne razumem, kaj se Vam je stari lisjak tako zameril; saj je še korenjak in lahko pač vrši službo še nekaj let.«

Profesor prirodopisa je poslušal dolgi govor svojega predstojnika z velikim dušnim mirom. Tega je bil navajen; kajti kakor je bil gospod ravnatelj Cvetek sicer ljubezniv, ni razumel v denarnih zadevah nobene šale, čeprav mu je bilo samemu hudo, da ni mogel vedno zadovoljiti potreb svojega zavoda. Če hočemo moža pravično soditi, moramo reči, da je baš radi tega dostikrat rentočil, ker ni mogel spraviti v sklad tega, kar bi bilo treba in kar je sam želel, s tem, kar je v danih razmerah mogel storiti.

Tudi sedaj je bil nataknen. Hodil je s trdimi koraki gori in doli po svoji pisarni, vrgel prižgano vžigalico za vžigalico v kot pri peči, ne da bi si bil prižgal svojo smotko, in je skušal z vsakovrstnimi domisleki prikriti žalostno stanje prirodopisnih zbirk, stanje, ki je bilo njemu samemu le predobro znano.

»Ponavljam Vam,« je nadaljeval s povzdignjenim glasom, »dobri stari lisjak je še vedno častitljiv in vsega spoštovanja vreden korenjak in povsem sposoben, da vzbuja v Vaših učencih spoštovanje do sebe.«

Sedaj pa naravoslovec ni mogel več molčati.

»Vsekako,« je odgovoril, porogljivo se smejoč, »kar se tiče častitljivosti, ste stvar pogodili, gospod ravnatelj; kajti iz zanesljivega vira sem čul, da se je naš lisjak že vozil z Noetovo barko, in zato se mora sam Metuzalem skriti pred njim.«

Ravnatelj je pograbil za to šalo. »No, torej — potemtakem imamo tudi zgodovinsko znamenitost v naši zbirki. Za svojo visoko starost se je vendar čudovito dobro ohranil in gleda neverjetno sveže iz svoje steklene omare.«

»Z enim očesom, gospod ravnatelj, z enim očesom; drugega so mu namreč hudobni krokarji izključevali, preden jih je dobri oče Noe odposlal kot poslanca čez širno vodno puščavo.«

»Že mogoče; to pa se ne opazi, če ga obrnemo proti steni. Zato je pa vsaj zobovje našega lisjaka, kakor se meni zdi, čisto v redu —«

»Bilo, gospod ravnatelj! Fuiumus Troes¹ — za to, kar si imel, ti Žid ne da ničesar. Za denar, ki bi ga morali izdati pri zobnem zdravniku za našega starega lisjaka, dobimo pri trgovcu celo lisičjo družino; kajti onih par zob, ki jih je nesrečnež rešil iz zmed preseljevanja narodov, leži pri njegovih nogah, in če bi mu Bog vrnil življenje, bi mogel odslej jesti le prav mehko godljo.«

»Toliko poučnejše, gospod kolega! Nadvse važno je vsestransko opazovanje predmetov. Pri roparskih živalih pa

¹ Bili smo Trojanci (sedaj nas ni več). Citat iz Vergila. — Op. ur.

so zobje itak glavno. Njegov rep pa je menda brezhiben, neli?»

»Gotovo, gospod ravnatelj, — kakor leskova palica pozimi! Ko so ščurki vse telo naše vrle živali obrili, se je rep začel sramovati svojega golega gospodarja in ni maral biti več kakor on. Poleg tega ga je v tridesetletni vojni lačna podgana pri korenu malo oglodala; sedaj leži deblo brez listja med nogami ponesrečenega lisjaka.«

Sedaj ravnatelj pri najboljši volji ni vedel ničesar več povedati v hvalo ubogega starca. Jezno je zalučil trideseto svojo vžigalico za peč in se je hudoval:

»Ah kaj! Vi ste sofist in morate vedno imeti zadnjo besedo! Naslednje leto bo morda mogoče zopet kaj spregovoriti o tem, toda letos ne bo nič iz tega — čisto nič, prav nič!«

»Toda, gospod ravnatelj, taka lisica je vendar sramota za zavod in —«

Profesor prirodopisa ni mogel končati, nekdo je potrkal — za ravnatelja silno zaželeno odrešenje.

Rjavolas deček v črni baržunasti obleki je vstopil. Za njim je prišel starejši gospod. Tedaj je odložil ravnatelj svojo kot led mrzlo smotko, stopil je proti gospodu in ga pozdravil s spoštljivim poklonom:

»Ah, ekscelenca, Vi ste počastili naš zavod s svojim obiskom! Vaše pismo sem že prejel, ekscelenca, in sem vse pripravil, tako da se more privatni izpit Vašega sina vsak čas pričeti... Gospod profesor Modrec, naš naravoslovec... Ekscelenca gospod namestnik!«

Profesor Modrec se je priklonil.

Priljudni namestnik je podal roko ravnatelju, nato pa profesorju in je rekel:

»Moj sin mora delati izpit tudi iz naravoslovja in jaz upam, da bo ustregel zakonitim zahtevam, ne da bi mu bilo treba kaj spregledati. Potrebne priprave mu ni manjkalo in tako mislim, da bo Stanko nam vsem napravil veselje. Ker pa grem jutri h grofu Dosinskemu na lov, bi mi bilo zelo ljubo, če bi mogli izpit še danes končati.«

»Gotovo, ekscelenca!« odvrne ravnatelj. »G. kolega, Vi lahko takoj začnete.«

»Na uslugo sem,« je odgovoril ta in v njegovih očeh se je hudomušno zasvetilo; kajti v tem trenutku mu je šinila v glavo misel, ki bi ga mogla rešiti stare lisice. »Jaz bom samo v kabinetu izbral nekatere predmete in potem bi si štel v veliko čast, če bi ekscelenca osebno prisostvovali izpitu.«

»Dobro, gospod profesor! Kmalu bova prišla za Vami,« pravi namestnik.

Ravnatelj je spremlil profesorja pred vrata svoje pisarne in mu naročil, naj obvesti profesorje v konferenčni sobi o prihodu namestnikovem.

Ko pa se je hotel vrniti k svojemu visokemu gostu, ga je prijel prirodoslovec za roko in mu je zašepetal: »Ali stavite sodček piva, gospod ravnatelj, da bom dobil v nekaj dneh popolnoma novo lisico? Da ali ne?«

Ker hudomušni kolega ravnatelja ni hotel izpustiti in se ta zaradi namestnika ni smel dalje muditi, se je moral ravnatelj podati: »Zastran mene — velja! Toda pustite me, Vi neznosna mōra!«

Nekaj minut kesneje je spremljal ravnatelj namestnika in kandidata za izpit v prirodopisni kabinet, v sobo, ki ni bila večja in ne manjša kakor kaka druga učilnica. Stene so bile opremljene s steklenimi omarami, v katerih so se nahajali nazornemu pouku namenjeni predmeti iz znanih treh kraljestev narode. Njihova kakovost je bila prav tako skromna kakor njihovo število. Sredi sobe je stala miza, sredi mize pa častitljiva pošast, kateri je malo prej ravnatelj pel hvalo na vse grlo.

Vsi trije prišleci so pri tem prizoru presenečeni stopili korak nazaj; ravnatelj iz jeze nad profesorjem, ker grdega nestvora ni skril v najbolj skrit kotiček med svojimi zaboji in omarami, namestnik, ker si niti v sanjah ni mislil, da živi med živalmi tudi tako bitje, učenec iz strahu, da se bo moral spustiti v boj morda celo prav s to strašno stvarjo.

In res pomilovanja vrednega dečka njegova slutnja ni varala. Profesor je napravil skoro tragično uraden obraz in je vprašal z resnostjo, ki bi bila vredna boljše stvari:

»Povejte mi, katera žival je to?«

Dobremu ravnatelju na drugem koncu sobe bi se bilo kmalu zvrtele v glavi. Zeleno in rumeno mu je postajalo pred očmi, živali so se začele v svojih omarah režati in plesati in z velikim naporom se je ravnatelj držal pokonci, naslanjajoč se na Jako samonoga; to je bil brezglavi šolski kostnjak.

Dijaku tudi ni bilo dosti boljše pri srcu. Nemo je obstal in je kot okamenel strmел z izbuljenimi očmi v žival, o katere žitju in bitju bi moral dati jedrnat in pravilen odgovor.

Tam pa je stala pošast, kaj podobna stisnjenemu in zgrbančenemu rjavordecemu mehu za vino, in ga je s svojim edinim očesom gledala tako strahotno

Profesor je ponovil usodno vprašanje za terco niže: »Povejte mi vendar, katera žival je to?«

Tu pa je zbral prestrašeni kandidat ves svoj pogum in je zaprosil:

»Ali smem iti okoli živali, da si jo bom ogledal od vseh strani?«

»Le pojdite okrog in si le natančno oglejte, kakšna žival je to!« pravi profesor dobrohotno in poškilil zlobno v kot, kjer se je ravnatelj še vedno trdno oprijemal Jake.

Učenec je hodil okrog in študiral, kakšna žival naj bi to bila. Šel je okoli nje dvakrat, šel je štirikrat, pa kaj je pomagalo? In če bi se bil tudi tisočkrat obrnil v sekundi, kaj bi bilo pomagalo?

in škodoželjno, da mu je upadel pogum. Pred brezzobim mahedravnim gobcem je ležalo na podstavku četvero ali petero trhljih zob, in med nogami — če se je smelo tako imenovati železno ogrodje, prevlečeno s kožo kakor mumija, pri katerem se je skozi kožo povsod lahko videlo železje — med temi rjastimi nogami je ležalo nekaj, kar bi bilo prav tako lahko taktirka kakor presušena klobasa. Vsa stvar je mogoče nekaj imela dlako; od tega pa je bilo vsekako že zelo dolgo. Sedaj je gledala iz lukenj preperela morska trava — morebiti je živali od dolgega časa prišlo na misel, da bi se polagoma spremenila v rastlino?

Tako se je torej vdal v svojo usodo in je bolešno priznal:

»Katera žival je to, jaz — ne vem.«

Tedaj pa se je razlegel po sobi vesel, pristrčen smeh.

Namestnik je bil namreč tudi začel vso stvar opazovati ter je bil poskusil razrešiti uganko na mizi. Prirodopis živalstva je bil že od mladih let njegov najljubši predmet. Imel je v svoji palači bogato zbirko živali, katere je bil ulovil sam bodisi doma ali pa v tujih delih sveta ali pa si jih je bil kupil za drag denar. Take živine pa se ni mogel spomniti in zato je moral prekiniti sveto opravilo izpita in se tako pristrčno sme-

jati, kakor se je redko smejal v svojem življenju.

»Vljudno prosim oprostjenja, gospod profesor, da Vas motim! Mislím, da smem reči, da nisem v Vaši stroki povsem laik; toda tega nestvora jaz sam ne poznam!«

Profesor Modrec je slavil triumf, ki ga pa je znal kot uradna oseba skriti globoko v srce. En sam pogled je ošinil ravnatelja, ki se je še krepkeje oprijemal Jake. Nato pa je nadaljeval izpit z neomajno mirnostjo:

»Torej — bom spregledal učencu odgovor na to vprašanje. Žival je bila nekoč lisica. To pa je bilo že zelo davno. Žal nimamo nobene boljše, eksceleuca, in zato mora ta stari častitljivi očak pomagati. Pa pojdimo naprej k drugemu vprašanju!«

Na ostala vprašanja je pa odgovoril učenec skoz in skoz najbolje in vsi so bili z izpitom lahko več nego zadovoljni.

Ko se je namestnik poslavljaj od profesorja, mu je zopet segel v roko in rekel smejoč se:

»Prosim, upokojite starega častitljivega očaka! Za primerno nadomestilo bo skrbela moja zbirka.«

In res so prinesli, preden se je šlo solnce šestkrat kopat², krasno lisico, pred katero se je častitljiva pošast skrila med staro šaro.

Še isti dan je praznoval učiteljski zbor na vrtu »pri Jelenu« krst nove lisice. Boter je bil gospod ravnatelj, ki se je bil ob pogledu na novo žival opomogel od svojega strahu in odpustil tudi profesorju prirodopisa, blagoslovljena voda pa je bilo — peneče se pivo.

Ali so v pozni nočni uri gospodje, ki so sicer med dnevom tako resni, tudi »zajahali lisico«³ ob spominu na zlata dijaška leta, tega ne vem; pa tudi če bi vedel, bi tega ne pravil okoli.

² Izraz iz Homerja za solnčni zahod. — Op. ur.

³ Priljubljena zabava nemških visokošolcev je bila, da so v gostilni ob sprejemu novih članov, ko so ga imeli malo pod kapo, zajahali stole in na stolah drug za drugim jahali okoli mize. To se je imenovalo »Fuchsennritt«. — Op. ur.

J. Š.:

Doktor Faust.

Človek je samemu sebi še vedno uganka. Avguštinov inquietum cor humanum je našel v zgodovini človeštva še nešteto potrdil in odmevov. Neutolažljiva želja, da bi pogledal resnici v oči, ga je gnala zdaj v skrajni kriticizem, da je komaj še svojim čutom zaupal, zdaj v temne globine okultizma in čarovnije, kjer mu je vsaj trenutno tema zakrivala brezupnost početja.

V taki temi je taval človek za resnico ob koncu srednjega veka, ko je cvelo vražarstvo in čarovništvo, ko je človek iskal koren lečen in kamen modrih. Humanizem pa je rodil učenjake, ki so bili preprostemu človeku prava monstra. Z vso svojo magično in umsko modrostjo pa je človek stremel le po enem: po sreči. V takem razdvojenem

času se je pojavil v Nemčiji Faust, ki ga imenujejo zdaj Jurija zdaj Janeza. Rodil se je okrog 1480 v württemberškem mestecu Knittlingen, se učil čarovnije v Krakovu ter znal Platona in Aristotela tako dobro, da se je bahal, da bi njune spise napisal še bolje, če bi se izgubili. Bahal se je, da more delati čudeže kakor Kristus in s svojo alkimijo uresničiti vsakemu sleherno željo. Dobil je mesto magistra, a je s svojimi nauki tako grdo zavajal mladino, da je le s hitrim begom ušel pravični kazni. L. 1513. se je pojavil na humanistični univerzi v Erfurtu, kjer je razlagal Homerja in njegove junake. Frančiškan Klinge ga je skušal izpreobrniti, a zastonj, vsled česar so ga pregnali iz mesta. Melanchton omenja njegov polet v Italijo in iz Wittenberga

v Leipzig. L. 1528. je živel v Ingolstadtu »prerok« dr. Jörg Faust iz Heidelberga. Poroča se o njegovi pogodbi s hudičem, ki je nastopal tudi v podobi psa in s čigar pomočjo je izvršil mnoga čuda. Kljub obilnim dohodkom se je s svojega potovanja vrnil čisto obubožan v domovino, kjer ga je (okrog 1540) zadavil hudič; našli so ga na obrazu ležečega z zavitim vratom.

Na to zgodovinsko osnovo je stkala ljudska domišljija nešteto različic o doktorju Faustu. Primešali so se zlasti trije

deduje za bogatim stricem v Wittenbergu (središče protestantizma!) in se loti bogoslovja, ki mu pa ne prija bogve kako. Zato ga pusti in se oprime svetnih ved astrologije, matematike in medicine, pri čemer zapusti Boga. Rad bi spoznal vse tajne neba in zemlje, zato stopi v zvezo s hudičem, ki se mu prikaže v meniški postavi (protestantska ost!). Faust zahteva od njega popolne uslužnosti; hudič mu razloži, da mu more ustreči le za ceno zveličanja, kar Fausta spočetka oplaši, a se že pri tretjem obisku vda.

»Faust« v zavodu sv. Stanislava 19. in 21. februarja t. l.: Dijaki kot igralci, v sredini, od leve na desno, profesorja Voj. Hybašek (zbiorovodja) in Fr. Omerza (režiser).

elementi: 1. svetopisemska zgodba o Simonu čarovniku, 2. antična mitologija in pripovedka o lepi Heleni in 3. protestantski element (sovražstvo proti Rimu, Luthrov odpad). Proti koncu 16. stoletja so vse te zgodbe o Faustu začeli zbirati v tiskane knjige, takozvane »Volksbücher«. Najstarejša in najpomembnejša taka zbirka je ona iz l. 1587. od Johanna Spiessa. Knjiga vsebuje polno notranjih nasprotij, dolge moralne pridige in dolgočasne razprave o Faustovi učenosti. Njena zgodba o Faustu je taka-le: Faust

Skleneta pogodbo: Mephistophiles mu izpolni sleherno željo, a po 24 letih zapade Faust oblasti pekla. Pogodbo slovesno podpiše s svojo krvjo, ki se mu razlije v svarilo: »O homo fuge!« Odslej ima denarja, obleke in hrane, česar mu poželi srce; rad bi se poročil, a pri tem naleti na odpor duhov, ki zahtevajo nečistovanja, ne pa zakona. Večkrat se mu vzbuja kes, a čutni užitki mu ga preženo vselej. V sanjah potuje v pekel, a njegova poleta k zvezdam in preko zemlje sta resnična. Iz preteklosti pokliče

lepo Heleno, ki jo predstavi svojim dijakom kot vzor lepote. V 17. letu nje-gove zaveze ga skuša izpreobrniti pri-jatelj zdravnik, kar prepreči razjarjen hudič, ki zahteva nov podpis pogodbe. V 19. letu začne prav epikurejsko raz-uzdano življenje, ki doseže višek v osvo-jitvi Helene, ki mu rodi sina z ime-nom Justus Faustus. Zadnji mesec ga obide obupna žalost. Ko mu hudič na-znani zadnjo noč, zbere svoje dijake k zadnji večerji. Med polnočjo in eno po-noči zaslišijo dijaki iz Faustove sobe strašen žvižg, potem klice na pomoč. Drugo jutro je soba prazna, stene oškrop-ljene s krvjo, na tleh leže Faustove oči in njegovi zobje; truplo pa po dolgem iskanju najdejo na bližnjem gnojišču.

L. 1590. je v Berlinu izšla druga taka ljudska knjiga, ki dostavlja nekaj novih dogodkov. Zanimivo je zlasti pripovedo-vanje, kako pokliče Faust duhove, da pogoste družbo; pokažejo se trije, Faust jih izprašuje o njih hitrosti; zavrže prve-ga in drugega, ki sta hitra kakor puščica in veter, ter sprejme v službo tretjega, ki je hiter kakor človeška misel. Šte-vilo duhov je naraslo drugod na sedem. Fantastična zgodba o Faustu, ki je iskal sreče v učenosti in uživanju, se je z večjimi in manjšimi izpremembami po-natiskovala vse 17. stoletje. Raciona-listični 18. vek ji je vtisnil svoj pečat razumarstva in francoskega esteticizma.

Zgodaj že pa je zgodba o Faustu pre-stopila meje Nemčije. Dve leti po naj-starejši ljudski knjigi se pojavi prvo umetniško oblikovanje snovi, za kakršno tedanja Nemčija še ni bila zrela. Shakes-pearejev predhodnik Christopher Mar-low (1564/93) je prvi dramatisiral (1589) snov ter jo tako umetniško in idejno po-globil. Za dramatisacijo v smislu takratne gledališke umetnosti je bila snov zelo prikladna. Treba je bilo hudičem ob stran postaviti le še angele, pa dobimo oba tečaja srednjeveškega misterija, med katerima se bori in lovi ubogi človek prav v smislu srednjeveške »moralite-tete«, dočim nudijo potovanja in drugi dogodki mnogo prilike takrat redni odrski prikazni Pavlihi (Hanswurst),

da uganja svoje burke. Pri Marlowu Faust še ni tragična žrtev nemirnega človekovega duha, marveč posebljeno stremljenje po nadčloveški moči in ob-lasti, torej napuh prvega človeka. V pogodbi, ki jo sklene z Mephistophi-lesom, zahteva Faust zlasti lepo ženo, a jo zapodi, ko postavi Mephisto pre-denj hudiča v ženski podobi. Tudi v Marlowu ima delo protestantsko barvo: Faust nastopa v Rimu in posega v spor med cesarjem in papežem ter meša gla-ve kardinalom. Faust ne umrje kot trdo-vraten upornik, marveč ves zaskrbljen in skrušen šteje zadnje ure.

Potujoči angleški igralci so prinesli Nemcem vzeto snov v silnejši obliki nazaj v Nemčijo, kjer je šla od mesta do mesta in so jo povsod navdušeno sprejemali; Lessing je pač vedel, zakaj je vzkliknil: »Und wie verliebt war Deutschland und ist es zum Teil noch in seinen Doktor Faust!« (17. Literatur-brief 1759). Vse 17. stol. je polno poročil o Faustovih prireditvah. Da so se vršile pri tem neprestane izpremembe, ki so računale s krajevnimi in ljudskimi zahte-vami, bomo razumeli toliko laže, ker besedilo gledaliških predstav itak ni bilo pisano podrobno, marveč le v glavnih potezah naznačeno. Nova je zlasti pred-igra v Hadu (peklul), kjer se Pluto (Lu-cifer) posvetuje s svojimi, kako bi uspeš-neje zapelevali ljudi; vrinili so prizore, kako izprašuje Faust duhove o hitrosti, o strašni smrtni uri in grozni obsodbi v peklul.

Posebne izpremembe je doživel Faust zlasti na Dunaju, kjer so morali izločiti protestantski element. Mephistophiles ne nastopa več kot menih, marveč kot španski plemič. Posebno vlogo je tu do-bil Pavliha, ki je bil sicer redna prika-zen takratnega gledališča, a ni posegal v idejnost in razvoj igre. V taki grobi obliki je našel Faust odmeva tudi v lut-kovnem gledališču.

Tako je zgodba o Faustu živela in rastla do konca 18. stol. Lessing je spo-znal njeno idejno in umetniško bogastvo in se ukvarjal z dramatisacijo, ki je pa ni dovršil. Čakal je večjega genija: »Dok-

tor Faust hat eine Menge Szenen, die nur ein Shakespearescher Genie zu denken vermögend gewesen.« (17. Literaturbrief.) Poskušali so z dramatizacijo nekateri njegovi sodobniki (Maler Müller, Max Klinger i. dr.), a brez posebnega uspeha. Snovi se je končno lotil s svojo prometejsko stvarivno silo Goethe in snoval ob njej leta in leta, dokler ni ustvaril iz nje svetovnemu slovstvu eno največjih del. On je poglobil Faustov problem v ono tragično obče človeško osnovo nemirnega srca, ki stremi po spoznanju in sreči: »Es irrt der Mensch, so lang' er strebt« (I. 317). Snov je oblikoval umetniško svobodno, saj je imel izbire dovolj v bogastvu različkov. Jasno, da Goethe svojega Fausta, ki išče in dela v dobri veri in v smislu svoje narave, ne more pogubiti: »Ein guter Mensch in seinem dunklem Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst« (I. 328/9). Tako je dobila prvotna zgodba v teku stoletij svojega mojstra, ki ji pa

še vedno ni pogledal do dna, kajti prav do svoje smrti se je še ukvarjal z njo v drugem delu Fausta, ki mu pa tudi velikani misli in oblike ni izvabil poslednje skrivnosti.

Od poznejših dramatizacij omenjam le R. Kralikovo (1895), ki so jo uprizorili 19. februarja t. l. dijaki v zavodu sv. Stanislava v slovenskem rahlo retuširanem prevodu Fr. Omerze. Kralik sam pravi v uvodu, da se naslanja njegova dramatizacija tesno na druge variante ljudske igre, ki ji je očitvidno vzel za podlago dunajsko verzijo. Čeprav ne ustreza povsem današnjim visokim zahtevam literarne kritike, je uprizoritev vendar le sijajno pokazala, da občinstvo želi take zdrave hrane, ker je več ko zabava in več ko pridiga, ker čuti za Fausti, Pavlihami, hudiči in angeli svoj lastni življenjski problem. Obenem je igra pogled v srednjeveško umetnost in miselnost.

★

F. Bizjak:

Radio.

Društvi ameriških in angleških elektroinženirjev sta se dogovorili pretekli mesec za skupno sejo. Amerikanci so se zbrali v društveni dvorani v New Yorku, Angleži pa v Londonu. V obeh dvoranah je bilo videti na steni napeto platno in nekaj zvočnikov. Med obema je ležalo 6000 km Atlantskega oceana.

Začetek seje je bil napovedan ob pol štirih popoldne po evropskem, oz. ob pol enajstih po ameriškem času, torej istočasno. Točno ob napovedanem času zabrne v obeh dvoranah zvonci v znamenje, da se seja prične. Na platnu v Londonu se prikaže slika predsednika ameriških elektroinženirjev, ki se prijazno smehljuje prikloni in vošči dobro jutro tovarišem onstran oceana. Glas iz zvočnikov se je jasno čul po dvorani. Istočasno zagledajo Amerikanci na svojem platnu, da je ta pozdrav zbudil pri Angležih posebno veselost. To jim po-

jasni odgovor predsednika angleškega društva, ki se zahvali za prijateljski pozdrav, zraven pa pripomni, da imajo Angleži že skoro »dober večer«, zlasti, ker je precej megleno. Sedaj so se muzali Amerikanci, ker so spoznali, da so pozabili na časovno razliko. — Po tej zabavni dogodbi prisi Anglež ameriškega tovariša, naj otvori sejo. Otvoriteni govor ameriškega predsednika je bilo slišati do zadnje besede, prav tako tudi debato. Koncem seje so sklenili še primerno resolucijo ter jo po vseh pravih poslovniku odglasovali na obeh straneh.

Vsa zgodbica se čita kot odlomek iz Jules Vernejevih romanov. Toda to ni fantazija. Ta dogodek se je pred nekaj dnevi v resnici izvršil. Omogočil ga je radio.

Če bi me kdo vprašal po tem, kaj je radio, bi me spravil v veliko zadrego.

Skoro bi se moral zateči k formulaciji, s katero nam je včasih nagajal gospod dr. Trdan, če nismo znali česa definirati: Zemlja je, če jem... Radio je namreč stvar, ki je preobsežna in pregibka, da bi se dala vjeti v okvir določene definicije. Radio je vse: je elektrika, je magnetizem, je valovanje, je akustika, je fizika. Radio je vez med narodi in kontinenti, radio je zmagovalec razdalje, radio je čudovito prometno sredstvo, radio je posredovalec in nosilec kulture, umetnosti, znanosti. Radio je skoro skrivnostna naravna sila, ki jo je položil v materijo Bog in dal tudi razum človeku, da jo izrabi.

Pomen radija je daleč nad prenosom znanosti, izobrazbe, umetnosti, glasbe in zabave, kakor so tudi važne njegove službe, ki jih vrši na teh poljih. Naloga radija je predvsem, služiti ideji miru in medsebojnega prijateljstva med narodi in državami. Te misli se vedno bolj poudarjajo na mednarodnih radiokonferencah in večina držav je svoj radio že uravnala po njih.

Sodobno delovanje radija posega prav na vsa polja človeškega udejstvovanja. Radio enostavno nudi vsem vse! Pripoveduje dan za dnev, kaj se po svetu godi; prenaša predavanja iz vseh mogočih strok; vzdržuje poučne tečaje, zlasti jezikovne; daje vremenske napovedi, trgovska, borzna in druga gospodarska poročila; daje navodila za smotreno obdelovanje zemlje; obravnava delavska vprašanja; prinaša posebne sporede za gospodinje, matere, otroke; oskrbuje šole z raznimi predavanji; celo na kuharice ne pozabi in jim kar po zraku daje recepte za kuhanje raznih dobrot. Vsem nudi obilo umetnosti in zabave s prenosom glasbe, godbe in petja, raznih koncertov, oper, dram itd.

Pri vsem tem bogatem sporedu pa daje poslušalcu možnost, da si spored sam izbira. Če mu ena postaja ni všeč, lahko v nekaj trenutkih naravna svoj aparat na druge valove in drugo postajo.

Razumljivo je, da se je radi teh ugodnosti radio tako hitro razširil. Dočim so druge iznajdbe moderne tehnike, kot

železnica, elektrika, avto, potrebovale desetletja, da so se uveljavile, si je radio v nekaj letih osvojil ves svet. Radio je namreč — vsaj v obliki radiofonije in radiovizije — v glavnem poveljna iznajdba. Če pravim ves svet, s tem nikakor ne pretiram. Nad 1200 radiooddajnih postaj je namreč že raztresenih po vsej zemlji. Svoje postaje imajo že razni afrikanški, indijski in drugi azijski narodi. Saj je znano, da grade največjo svetovno postajo baš na Japonskem. Te postaje napolnjujejo z radiovalovi vso zemljo. Ti valovi prihajajo, noseč s seboj človeški glas, v najbolj oddaljene kraje Sahare in afrikanških džungel, plovejo preko obeh tečajev in se gibljejo preko krajev, kamor še ni stopila človeška noga. Ti valovi polnijo globine zemlje in morja in vseh krajev, valovijo po naših hišah in stanovanjih, skratka, ni ga prostora in ovire, kamor ne bi mogli. Sile teh oddajnih postaj se vedno večajo; med jugom in severom, med vzhodom in zahodom ni več razdalje, ki jo ne bi preletel človeški glas. Radio je enostavno odstranil razdaljo. Na ulomek sekunde je reduciran čas, ki v njem lahko narodi vedo, kaj jih zanima, giblje in veže.

Ni čuda torej, da se radio tako širi. Statistika govori že o 20 milijonih radioaparatorov in o vsaj 60 milijonih poslušalcev radija vsak večer. Na čelu so seveda denarni Amerikanci, toda tudi Evropa naglo koraka. Angleži in Nemci gredo že daleč čez 2 milijona aparatorov. Celotna Avstrija, ki je več ko pol manjša od Jugoslavije, jih ima že okrog 300.000. Pri nas v Jugoslaviji smo v tem pogledu precej zaostali. Mi štejemo šele okrog 13.000 radio-naročnikov. Od teh jih odpade na Slovenijo 1500, na Ljubljano samo pa komaj 100.

Vzrok, da smo tako zadaj, leži predvsem v tem, ker nimamo lastnih oddajnih postaj, ki bi govorile v našem jeziku in obenem omogočile sprejem s ceninimi aparati. Sicer posluje pri nas že eno leto radiopostaja v Zagrebu, ki je pa že po svoji napravi kakor tudi po sporedu, ki ga oddaja, preslaba, da bi omogočila

razvoj radiofonije pri nas. Druga taka postaja, ki je obratovala v Rakovici pri Belgradu, je radi slabe uprave sploh prenehala poslovati.

V bodoče pa je pričakovati tudi pri nas velikega razmaha radiofonije. V smislu pogodb, ki jih je poštno ministrstvo sklenilo z različnimi družbami, bo še v letošnjem letu zgrajena velika radiooddajna postaja pri Belgradu. Jakost zagrebške postaje bodo povišali na še enkratno višino. Tretja velika postaja v Domžalah pa že stoji in gredo dela pri njej že h koncu. Že v prihodnjih mesecih bo deležna tudi Slovenija vseh onih ugodnosti radija, ki jih uživajo naprednejši narodi že nekaj let. Vršijo se že temeljite priprave za oni slovesni trenutek, ko bodo radiovalovi naše postaje

prvič zapluli v svetovni eter, noseč s seboj slovensko besedo, slovensko pesem in slovensko kulturo.

Naloga te naše postaje bo dvojna: Prvič bo kot največja radiooddajna postaja Jugoslavije morala skrbeti, da bo dostojno zastopala našo državo in našo kulturo v inozemstvu, drugič pa bo služila potrebam naše domovine. Tvorila bo najidealnejšo zvezo z vsemi Slovenci in Jugoslovani, razkosanimi med razne države in raztresenimi kot izseljenci po Evropi. Postaja bo namreč tako močna, da jo bo mogoče slišati najmanj po vsej Evropi. Za domače potrebe pa bo oddajala sporede, kot smo jih prej opisali in kot jih oddajajo druge velike svetovne radio postaje.

(Konec prih.)

★

P. Horn:

Perpetuum mobile.

(Poučna povest.)

Sedemnajst let je že minulo od takrat. Tretješolci smo se najbolj zanimali za fiziko. Najlepše so bile ure, ki smo jih prebili v prostorni fizikalni dvorani. Lepo uspeli poizkusi so nas tako prevzeli, da smo tudi doma precej časa porabili za ta predmet. Marsikoga od nas je radi prevelikega navdušenja za fiziko doletela nemila usoda v obliki izdatnega »cveka« v kakem drugem predmetu.

Mene je najbolj zanimala elektrika. Sv. Miklavž je bil tistega leta izredno dobrega srca, prinesel mi je majhen dinam, pravi pristni dinam. Sošolec L., ki je danes mornariški častnik, pa mi je podaril parni stroj, ki ga on ni več potreboval. Imel je dva.

V božičnih počitnicah sem gradil svojo elektrarno. Na dolgo desko sem pritrdil oba stroja. S kolesa parnega stroja napeljem vrstico na dinam. Ko je vse pripravljeno, prižgem špiritov kurilnik in čakam, kaj bo. V duhu že vidim »tovarno«, ki bo v doglednem času nastala v moji sobi.

Medtem je voda v kotlu zavrela. Odprem piščal — rezek pisk sikne po sobi. Trenutek pozneje se zavrti kolo in z njim moj dinam, od katerega sem napeljal žice na majhno žarnico. Srce mi je trepetalo od pričakovanja, kdaj zasije prva luč.

Rrr — teče moj dinam hitreje in hitreje. Zaman skušam šteti vrtljaje, sprti me prehitveva in že zažari drobna nit v žarnici. Juhuhu, tovarna je na vidiku. Hitreje in hitreje teče stroj — žarnica zasije v vsej svetlobi.

Uro za uro sem odslej prečepel v svojem obratu in popravljaj in uravnaval. Priklopil sem še drugo in tretjo žarnico. Že sem snoval načrte, kako si sam vlijem svinčene plošče za akumulatorje, ki jih bom polnil sam s svojo lastno elektriko. Toda nekega dne se mi razlije špirit — v »tovarni« nastane strahovit požar. V trenutku je bil parni stroj sredi plamena in preden sem ga mogel rešiti, se mi je stalilo — svinčeno kolo. Po vsej Ljubljani sem iskal drugo — zaman. Ni-

sem ga dobil. Tako je razpadla tretješolčeva »tovarna« in sreča, ki jo je užival tiste dni, se ni vrnila nikdar več.

S tovarišem Francetom, ki je danes železniški uradnik, sva pozneje delala vodne turbine, lesene skioptikone iz škatelj od cigar. Celo kompletan aparat za kino sva napravila. Vzorec sva hodila gledat v neko izložbo na Jurčičevem trgu. Samo njegovega delovanja nisva mogla preizkusiti, ker nisva imela filmov. Vedela sva pa, kako so ustrojeni in kako se izdelujejo. Pa tudi druge igrače sva izdelovala. Tako sem jaz po onem usodnem »požaru« nosil v srcu željo, da si naredim Morsejev stroj.

France pa je tudi nekaj premišljeval. Nekega dne pride prav skrivnostno, a mi noče povedati zakaj. Šele ko mu obljubim popolno molčečnost, razgrne pred menoj svoje načrte. Začne mi razlagati, da hoče sestaviti — perpetuum mobile, stroj, ki ga sestavljajo že več ko tisoč let, in ki se bo vrtel do sodnega dne in še potem, če ga prej ne ustaviva. On si hoče pridobiti patent!

Pripravljen je imel že razno kolesje, vijake, maticе, šibre in kaj vem, kaj še vse. Silno je bil navdušen. Toda jaz sem mu v svoji opozicionalni nerodnosti podrl ves načrt. Trdil sem, da takega stroja, ki bi poganjal samega sebe, nikdar nihče sestavil ne bo. Ovire, ki jih povzročata trenje v oseh in ob zrak, sprememba toplote, pojevanje energije, te ovire izključujejo možnost, da bi perpetuum mobile kdaj uspel.

France mi je na moje izvajanje kratko odgovoril, da sem navaden tepec in je užaljen odšel. Toda kmalu je spoznal, da ne bo uspel, zavrzel svoj načrt in zopet sva bila prijatelja.

Ej, lepi so bili tisti časi, takrat, ko smo imeli malo denarja, pa mnogo mnogo volje in veselja do dela. Kar zdi se mi, da časi današnjih tretješolcev niso tako lepi.

Pa pustimo to; nekaj drugega sem hotel navezati na te spomine in vam povedati: perpetuum mobile namreč, ali obstoja ali ne?

O, da! Vse stvarstvo je nekak perpetuum mobile, ki se bo ustavil šele na božji migljaj. In človek sam je nekak duševni perpetuum mobile. Vsak dan in vsako uro sprožimo s svojim zgledom in z besedo v bližnjem kako novo misel, ki potem deluje dalje in dalje brez konca in kraja. Vpliv takega zgleda je lahko dober, pa tudi slab, in raste kljub trenju, kajti njegova energija je vsak trenutek jačja. Prav kakor pravi Prešeren:

»Kadar se v gori utrga plaz,
kedo bi mu zastavil gaz?«

Minuli so časi, ko smo gradili »tovarne« in delali perpetuum mobile — sami smo postali pravi stroji. Drug vrti drugega in vpliva nanj, vsak nosi odgovornost zase in za druge.

Ni ga, ki bi sprožil tak perpetuum mobile, pa ne bi nosil odgovornosti za njegove posledice.

Jan. Langerholz:

„Buljče“.

Magnet ima to lastnost, da na obeh polih privlači železo, čim bolj pa se bližaj njegovemu središču, tem slabša je njegova moč, dokler v središču popolnoma ne odpove.

Skoro ne bom dosti grešil, če bom dejal, da smo bili Slovenci — in smo menda še — v narodnostnem oziru zelo podobni magnetu. Najbolj narodno za-

vedni člani našega naroda so živeli na Goriškem, v Istri, na Koroškem in na Štajerskem; mi, nekdanji stari Kranjci v jedru Slovenije, smo v tem oziru daleč zaostajali za svojimi obmejnimi brati. Hladno, skoro mrzlo smo opazovali ljute narodnostne boje, ki so se neprestano vršili na vseh periferijah našega narodnega ozemlja. Vendar velja to boli

v splošnem, kajti dijaki so vsaj deloma tvorili izjemo in skrbno gojili v svojih srcih narodno navdušenje, ki je večkrat buknilo na dan v malenkostnih medsebojnih prepirih ljubljanskih a in b razredov sedanje prve državne gimnazije. Dokler namreč Nemci niso dobili svoje lastne gimnazije, so bili v a-oddelku večinoma sami Nemci, v b-oddelku pa sami Slovenci.

V tistem času sta cesar Jožef in njegov minister vitez Madeyski uslišala gorečo prošnjo kranjskega mesta in sta mu dovolila popolno višjo gimnazijo pod težkim pogojem, da mora mesto samo sezidati poslopje in skrbeti tudi za kurjavo. Mesto je sprejelo nase težo bremen, in tako je zrastle v Kranju daleč vidno, ponosno poslopje, kjer še danes nadobudna gorenjska mladina pije in zajema iz globokih studencev srednješolske izobrazbe svojo modrost in svojo učenost.

Tako je postala ta ustanova najbolj severna točka, kjer je še prišlo v srednjo šolo nekaj slovenskega zraka, zakaj više gori, v Celovcu, v Beljaku in drugod skoro niti kihiniti nisi smel po slovensko. Tisti prostovoljski tečajji za slovenščino na ondotnih gimnazijah so bili itak samo pesek v oči...

In v tistih prvih dneh življenja kranjske gimnazije je veter zanesel tja tudi nekaj nemških dijakov iz ozemlja onstran Karavank. Pripeljali so jih očetje, ker so želeli, da bi se njih sinovi naučili slovenščine radi praktične potrebe.

»Trgovino imam,« je zatrjeval mož, »in hudo mi je, ko prihajajo k meni Slovenci iz okolice, pa jim ne morem postreči tako, kakor bi jim rad. Ne razumem jih. Kako bom vesel, ko bo vsaj moj sin znal toliko slovenščine, da bo lahko potregel vašim rojakom v njihovi domači besedi!«

Tako je prišel med nas, poštene gorenjske duše, nov sošolec, ki smo mu njegov priimek po svoje prikrojili tako, kakor sem ga vam zapisal v naslovu. Nismo tega storili iz hudobije in zlobe, ne, ampak iz žive potrebe. Imeli smo že enega sošolca, ki se je prav tako pisal,

zato smo ju morali po svoje ločiti, da je vsak vedel, o kom se govori. V katalogu pa je bil eden zapisan spredaj med prvimi, pri črki Č, drugi pa med zadnjimi, pri črki T. Prvi, ki ga je zbalala slovenska mati tam pod Štefanjo goro, se je pisal Čebulj, drugemu pa so bili oblekli nekdanje slovensko ime v nemško obleko in fant se je pisal Tschebull.

Strme smo poslušali gladko tekočo nemško govoricu svojega koroškega sošolca. V kakšnih bojih smo živeli mi drugi s členi »der, die, das, ein, eine, ein«, kakšne preglavice so nam delali nemški krepki glagoli, koliko skrbi in truda je ležalo v eni sami kratki nemški nalogi, pa nazadnje še ni našla milosti in priznanja v strogih, po napakah hlastajočih proforskih očeh! Ta človek se ti pa z nemščino kar igra! Blagor mu! (Morda ne bo odveč, ako opozorimo pri tej priliki na znano dejstvo, da zna na Francoskem vsak preprost kmet — francoski! Op. uredn.)

Na vse načine so nam vtepali nemščino v glavo, kakor se godi to pač pri učenju vsakega modernega jezika. Učili smo se na pamet kar cele kupe nemških pesmi in berilnih sestavkov, s profesorjem nemščine smo jo morali drobiti le v nemškem jeziku, na vso moč so nam priporočali nemško knjižnico, svetovali, naj se med seboj pogovarjamo le nemški. S tem zadnjim nasvetom menda niso nikjer prodrli. Knjige brati in požirati, to pač, to! S to našo slabostjo ali kako bi imenoval to strast, hlastajočo po branju, sô morebiti še največ dosegli. Knjige smo brali in požirali kakor za stavo. In še več. Če smo šli k »Sodarju« po svoje šolske potrebščine, pa so nam jih zavili v nemški časopisni papir, smo vse nemške novice, dnevne in politične, svetovne in domače, gospodarske in kupčijske preštudirali prav do zadnje črke. In prav ta že zavrženi časniški papir je bil vzrok, da je v razredu vzplamtela narodna zavest in da bi bil to kmalu prav neprijetno občutil naš koroški sošolec Buljče.

Naš duševni vodja tistih dni je bil dijak, ki nam ga je dala na razpolago

sama Ljubljana. V svoji mladosti je vdi-haval vase zdravje tistega ozračja, kjer je bil preživel mlada leta pisatelj Anton Koder ali pa slavni konstantinolog dr. Jožef Jenko ali pa v »Naprej zastava Slave« večno živeči Davorin Jenko. V ponosu na te slavne svoje rojake in v zavesti, da zna na pamet vsega Gregor-čiča in Jenka in deloma Prešerna, se je čutil dolžnega, da je hodil navadno sam in zamišljen po kranjskih ulicah in trgih, da je nosil dolge, nakodrane in kakor nekdanj Prešeren počesane lase. Oče ga je bil poslal v šole z namenom, da bi imel pri hiši sina odvetnika in da bi tako z njegovo pomočjo lahko, počasi in gotovo opraval vse svoje sosedu. Žal, da se mu ta želja ni izpolnila. Denarni viri so se prehitro posušili in si-nova z grškimi aoristi in z juridičnimi paragrafi in zvijačami napolnjena glava je prezgodaj odpovedala.

Ko je fant s svojo pesniško zuna-njostjo prvič stopil med nas, gorenjske prozaiste in realiste, smo njegovo fri-zuro prav pošteno razkuštrali. Ko nam je pa po nekaj dnevih zagrozil s pri-tožbo pri ravnatelju in ko smo vsaj malo spoznali bogastvo njegovih duševnih za-kladov, smo mu že iz spoštovanja do vseh pesnikov, ki jih je nosil v glavi, dali mir in smo mu pustili, da se svo-bodno razvija in da svobodno razpolaga z darovi, s katerimi ga je bila obdarila njegova Muza.

Temu skoro bi rekel veleumu se je torej posrečilo, da je razrešil uganke in nam pokazal korenino, iz katere je rastlo in poganjalo zanimanje koroških Nemcev za slovenščino in njih skrb za koroške Slovence.

Bilo je nekega torka popoldne. Prvo uro smo imeli verouk, bili smo torej pred poukom nekoliko bolj prosti.

Kakor modri vojskovodja je naš mentor Jože poslal naprej v šolo svoje poslance, ki so nas vse pripravili s pri-mernimi besedami na važnost trenutka.

»Fantje, danes nikamor ven! Vsi ostanite v sobi! Jože vam bo povedal nekaj važnega. Vsakemu bo žal, kdor ne bo slišal.«

Srce in ušesa, vse je bilo priprav-ljeno, ko je vstopil Jože v razred. Ogenj mu je gorel v očeh, videlo se mu je, da je navdušen, in slovesen mu je bil glas, ko je pričel razvijati svoje misli.

»Fantje! Poglejte in poslušajte, kako nas Nemci sleparijo! Pravijo, da se pri-hajajo slovenščine učiti za to, da bi lahko koristili našim rojakom na Koroškem. V resnici pa prihajajo med nas, da bi se med nami naučili našega jezika, po-tem bi pa kot uradniki dobivali službe med Slovenci in jih ponemčevali. In nekdo — poznate ga vsi — ki med nami sedi in se od nas slovenščine uči, ni prav nič boljši. Vsi so enaki. Zato vam pa rečem: Od danes naprej naj bo med nami kakor bi ga ne bilo! Nihče ne sme z njim govoriti, nihče naj ga ne pozdravlja, nihče naj mu ne pomaga ne pri domačih, ne pri šolskih nalogah! Kdor mu bo pa še kaj pomagal, kdor bo še z njim govoril, kdor se bo zanj sploh kakorkoli brigal, naj ve, da pomaga s tem zatirati naše brate po jeziku v že itak tužnem in zaslužjenem Korotanu. Bil bi izdajalec, Efialt, podla duša, ki ni vreden, da bi še sedel med nami, ki smo sinovi slovenskih mater.

Fantje! Vi mislite, da lažem? A glejte, fantje, tu imam dokaz, da govo-rim resnico. Pri »Sodarju« sem ga dobil, ko sem kupil papir za matematični zvezek. Poslušajte, vam bom prebral.«

Če je bil dozdej še kateri zakašljaj, če je morebiti malo podrsal z nogo, je pa v tem trenutku nastala sveta, grobna tišina, kakršne v prostem času menda še niso bili deležni prostori nobene gimnazije.

»Ihr Deutschen in Kärnten und in Steiermark, ahmet nach! Es wird euch wohl bekannt sein, wie schwierig die Lage...«¹

¹ »Vi Nemci na Koroškem in na Štajer-skem, posnemajte! Gotovo vam bo znano, kako težak položaj...« Take in podobne šovinistične oklice so res prinašali takratni nemški listi na Koroškem. Nekateri so ob-javljali celo imena staršev, ki so dali svoje otroke v slovensko šolo. Naš »Buljče« je bil pri tem čisto nedolžen, ali strast ne pozna nedolžnosti, rajši generalizira.

Vrata se nenadoma in potihoma odpro in kar na mah stoji pred nami profesor Anton. Nenavadna tišina je bila temu vzrok. Mislili smo pač, da ima nadzorstvo samo radi razposajencev, pa je njegovo pozornost vzbudil tudi naš preveliki mir. Tiho se približa živi kopici, kjer smo sloneli drug drugemu na hrbtih, na ramah, glava ob glavi, da bi kdo ne preslišal kake besede, da bi, če le mogoče, sam bral tiste usodepolne stavke.

»Fant, kaj delaš!«

Šele ta glas nas je predramil. Jože obstane, živa kopica se začne počasi razmikati.

»Fant, kaj imaš? Pokaži!«

Mehanično dvigne Jože svojo desnico in poda profesorju Antonu usodni časopisni izrezek.

Profesor Anton bere in bere, pa zardi prav do vrh glave. Častitljiva pleša se mu je kar posvetila. Tak je bil, kadar smo ga razjezili in kadar nas je v svoji jezi pričel obkladati s tepci, s kvadratnimi in s kubičnimi tepci. Kaj bo, če izbruhne!

Profesor Anton še bere, popravlja si naočnike, miga z brado; v zadregi je.

»Ti fant, to je kaznivo! Hujskanje zoper součenca. Nevarna reč!«

Te besede je izrekel nenavadno mirno. In ta mir nas je opogumil. Kakor otroci okrog razjarjenega očeta smo stopili okrog profesorja in ga začeli kar vsi vprek pregovarjati.

»Gospod! Nikar ne bodite hudil!« — »Fant je še mlad.« — Bil je sicer najstarejši med nami. — »Saj ne ve, kaj dela.«

»Pustite me! Nevarna reč to!«

»Oh, gospod, saj Vas imamo radi. Nikar ga ne zatožite! Fant ni mislil nič

hudega. Samo povedal nam je. Oh, gospod, no!«

»Ne morem pomagati. Kaj takega se ne sme goditi na naši gimnaziji!«

»Oh, gospod, saj se ne bo več! Pogledajte ga, kako se Vas boji!«

Jože je res sedel v svoji klopi bled in prepaden. Ljubezen do naroda — in plačilo naj bo, da ga zapode z gimnazije kot človeka, ki je nevaren javnemu redu.

»Oh, gospod, no! Dajte se pogovoriti! Saj ne veste, kako Vas imamo radi. In še rajši Vas bomo imeli. Gospod! Samo besedo recite!«

Gospod Anton se je dal omečiti.

»Naj bo! Ampak listek boš dal meni. In Boga hvalite, da sem vas jaz dobil.«

»Oh, gospod, kako ste dobri!«

»Pa tiho bodite o vsem tem. Tiho, pravim!«

»Bomo, gospod!«

Previdno se je ozrl na mesto, kjer je sedel Buljče. Ni ga še bilo. Jože je poskrbel, da ga je eden sošolcev zadrževal toliko časa, da sta prišla v šolo šele par minut pred začetkom pouka.

Vse je bilo že mirno, kakor bi ne bilo nobenega viharja.

Profesor Anton je molčal.

Jože pa ni. Ni mogel. Naša radovednost mu ni dala miru.

Vezi sošolske ljubezni med nami in med Buljčetom so se razrahljale. Nič več ni bilo tistega medsebojnega zapanja.

Ali je Buljče slutil, odkod in zakaj to? Menda ni. Vendar ga prihodnje leto ni bilo več nazaj.

Jože pa se je na skrivaj rad ponašal, da je on s svojim nastopom zavrl pohod Nemcev na našo gimnazijo, če že ne na Slovensko sploh. Habeat...

Vremenska prerokba.

Kakor v prvem in drugem tromesečju kane, tako prav rado tudi v tretjem ostane.

Naši pomenki

Mariborčan. »Petošolska ljubezen«, toli opevana od vseh »nadobudnih« pesnikov ima res nekaj dehtivosti iz mladosti in iz nastrojstva pomladnih večerov na sebi. Prijetna je v svoji fantazmagoriji razvijajočih se duš, še njena sentimentalnost ni plehka zavoljo zaupne pristrčnosti otroka. Vse to je v »petošolski ljubezni«. Vse to bi ti lahko podal v svoji skici »V vlak«, če bi... Toda tvoja skica je trda in pusta kakor usnje. V njej ni le lepote ne občutja. To je uraden akt, referat o tem in tem dogodku. Pozdravljen!

J. Veren. Najprej nekaj besedi o dostojnosti. Dobro veš, da se ne spodobi, da bi pisal pismo na koščke papirja, ki si ga pobral kjer si bodi. Vedi torej, da je tudi rokopis treba poslati v dostojni obliki. Razumljivo, da ga ne boš spisal na pisemski papir, ampak da boš uporabil za to primeren pisni papir, nikakor pa ne gre, da napišeš svoje pesmi na nekakšne kilometrskce odrezke in mi jih tako pošleš. S tem pač pokažeš, da ti uredništvo pač ni dosti mar, da si tako malo vljuden. In v slučaju, da bi bila kaka tvoja pesem malo popravljena godna za natis (to bomo kasneje videli), bi je jaz ne mogel priobčiti, ker na listih ni prostora za popravilo. To pa, da se nič ne oziraš na našo izrecno zahtevo, da bodi rokopis pisan le na eno stran, je pa popolnoma nedostojno. Ti želiš od nas, da ti podamo oceno tvojih spisov in da jih event. priobčimo, sam pa ne izvršiš niti najprve zahteve. Popolnoma upravičen bi bil, da ti sploh ne odgovorim. To vedi, ker to ti bo še kdaj prav hodilo.

Poslal si mi devet »pesmi«, toda kaj dobrega sem v vseh zaman iskal. Nikjer ni nič jasnega, dožitega, in kar je vsaj močno, je močno v Župančiču, iz katerega si suženjsko zajel, to pa ni tvoje. Primerjaj z Župančičem svojo »Klic«:

»O da bi videl
le eno jasno okó,
da bi slišal
le eno svetlo besedo
in stisnil dobro rokó...«

Ti si nedoživljeno misel razblinil in raztegnil, ji vzel neposrednost in ostala je le gola, prazna beseda, s katero ne vem ne kod ne kam. In tako je v vseh tvojih pesmih. Votle (zato bobneče) besede brez vsebine. Tudi ponavljanje ne da vsebine, le v malo slučajih jo pojači. V splošno pa je le slepomišenje, ki često zavije v smešno. Isto tako je z raznimi vzkliki. In ti to vse v veliki meri uporabljaš. Prim.: »to je noč, noč...?«, »vse zlato, zlato«, »o čudežno drevo«, »melodije bi pele, pele...«, »mla-

dost, mladost« itd. Zavoljo tega te ne bom hvalil. Pa so še druge stvari. Recimo prouzizmi:

»Dvignil bi se na višine, — — —
tam bi se vsi ljudje smehljali (!) — —
Na višini je solnce,
a jaz sem pritiskan k tlom.« ali

»človek s skrivnostjo
hiti, da se skrije.«

itd. Ker je moderno, da je pesnik težko umljiv (često je pravi pesnik težko umljiv, ker so tako strnjene njegove misli) oziroma ker mislijo slabotni, ki se zmerjajo za pesnike, da morajo biti neumljivi, si tudi ti posegel po njihovem sredstvu, ko si pisal:

»V jutranje solnce sem se ozrl —
kako lepo,
vse zlato,
zlato! (Kako silen pesniški zanos!)
In glej pred menoj! — Ne vidiš? (Kdo?)
Njegova podoba gre z menoj. (Čigava?)
Kot zlata zvezda gre za menoj,
kot zvezda zelena gre pred menoj,
kot zvezda krvava me spremlja?

(Na take uganke se ne razumem.) Toliko je napak, da iz njih ni videti dobrega. In še to: »solnce« se piše v redni slovenski pisavi. Oblika »sonce« je za sedaj samo še osamljen poskus, ki se ti ga ni treba držati. Sicer pa je to le malenkost. Pozdravljen!

Tugomir. Tvoja »Pomlad« ni »pesmica«, kakor sam upaš, ker nima pesniškega občutenja, ker nima izraza. Niti slovenščine ne obvladaš in tvoje slike so nerodne do skrajnosti. Na ljubo nekakšnemu ritmu delaš silo besedi in stavku. Za sedaj se le pridno uči jezika in skušaj razumeti pesnike. Morda boš kasneje napisal kaj boljšega.

Črtomir — Rimske toplice. »Domovini« je slaba pesem. S tem ne pripomoreš nič. In zanos je kaj malo pristen. Za priobčitev ni!

Lojze Šilo. Najprej: Piši na eno stran, drugače v prihodnje sploh ne bom odgovarjal.

»Večer« bi rad bil nastrojka slika, pa je le prazno naštevanje z nekakim poskusom nekakšnega simbola, ki ni izveden in ni potreben, zato neumljiv. Besede brez smisla so postavljene le, da tvorijo rimo. »Vipavka« je dosti bolj pristrčna. Le nerodna je tako. Sem jo skušal popraviti, pa ne gre. Naj priobčim tu konec:

» — — — naše hiše,
s trudno roko razsejane,
s kamenjem v grudo zlate,
eno deblo in trpljenje,
ena beda in življenje,
solнца žejne, nikdar site.«

Ta verz skvari celotno sliko: — »Polnoči« je stal za botra Župančič. Primerjaj:

»Brneč
je padlo kladivo na bron
in ves se je stresel
in v temo je jeknil
veliki zvon.«
»Dom
razmajal je svoj veliki zvon.«

{Župančič, Dies irae.) Ali:

»Čas
je šel mimo nas.
Plaho udarila njegova perot
je med nas.«

{Prim. Župančič, Vstajenje.) Ali:

»Polnoč
beži opojna preko koč
v vsemir.«

{Prim. Župančič, Z vlakom.) — »Vipavski
mlini« je po V. Vodnikovih. Vendar je daleč
za njimi. Da bi pšenico mleli v stopah (V
stope pšenico / mi mlinar že deva.), mi ni
znano. — »Študirati« je najslabša pesem od
vseh. Niti jezikovno ni za nič. Pošlji še. Po-
zdravljen!

Aleksander Zahod. Najprej par besedi o
pesmi. Že boljše si mi poslal, S to ne mo-
rem nič početi. V njej ni nič pristnega, pri-
srčnega doživetja. Vse samo talmi-zlato. In
še to zverženo na vse mile viže.

Besede, za katere prosiš: nadmodriti =
prekaniti, prisednik = porotnik, osebivnik
= star človek, ki osebuje (t. j. ki ima kot
pri hiši), lovač, meljušnik = nemaren, razuz-
dan človek, priverjati = zagotavljati, brun-
dati = brenčati, lebdeti = hlepeti, odra-
cati = oditi s korakom, ki se ziblje kot pri-
raci, stog = gospodarsko poslopje, odrok =
zagovor uroka, pilakar = nekakšna zmer-
javka, govno = živalski ali človeški od-
padki, šahar = birič, da so mu skranje dr-
venile od zdehanja = da ga je od zdehanja
prijemal krč v čeljustne sklepe, po poli lica
obriti, kakor spokorniki = brado so imeli
obrito le na eni strani obraza, zapirati zli-
kovce v berlin = zapirati hudodelce v ječo,
šiljast nos = priostren nos. Oni skloni so
stilistična posebnost.

Ušeničnikova knjiga je razprodana. Dru-
ga izdaja izide v kratkem. Na tretje vpraša-
nje ti bom odgovoril kasneje, ker je zelo
obširno. Pozdravljen!

Slavko Slavčev. »Bogata žetev« je cing-
ljanje verzov in drugega nič. »Dediščina sta-
rejšega Gašperja« je neumna zgodba brez hu-
morja, pisana v znano-naivnem stilu nekkih
»mladinskih« pisateljev. Z raznimi »jeh, jeh
stric« itd. se ne napravi dober slike. In
take vrste naivnosti ali »preprostosti« pra-
vimo budalost. Takega genrea prosim ne
pošiljaj več!

Bine J. Ali je »Življenje ob vodnjaku«
šolska naloga? Če je, je za silo dobra. Če
pa si to zamislil kot sliko, ni zanič. Golo
naštevanje, pri katerem si si pomagal celo

z itd., ni nikakor leposloven oris. — Po-
zdravljen!

A. J. —5—. Prosim ime, potem se pome-
niva. Prej ne!

Vsem, Pišite na eno stran belega papirja!
Rob! Ime! Kdor želi rokopis nazaj, naj to
pripomni, ko ga vpošlje. Drugače se roko-
pisi ne vračajo! Pišite čitljivo! —x—

Kam bomo šli na majniški izlet? Dragi
moji, pač tja, kamor bo hotel iti z vami vaš
gospod razrednik, ki bo pa gotovo pri tem
rad upošteval vaše želje in se kar mogoče
ravnal po njih. Glavno je pač, da vzameš s
seboj na izlet obilo dobre volje, pa naj gre
vaša pot tudi kam drugam, nego bi baš
želel. Saj je naša zemlja povsod lepa in
zanimiva! V »Mentorju« smo opisali lani in
letos nekaj priporočljivih izletov, ker sma-
tramo za umestno, da se dijak za vsak izlet
nekoliko pripravi; kajti potem vidi mnogo
več in v obilnejši meri se združi prijeto s
koristnim. Seveda je število doslej v »Men-
torju« opisanih izletov neznatno. Izbrali smo
si samo nekatere, ki so splošno manj znani,
a izredno lepi ali poučni. Tako smo opisali
n. pr. lani izlet na mejo treh držav (str. 227
do 230), kjer do lanskega leta bržkone še
nikdar ni bil noben razred kake srednje
šole, pa bi vendar človek težko našel točko,
ki bi bila bolj poučna za dijake: gora Peč
jim kaže, kako bridko blizu je naša Gorenj-
ska dvojni državni meji.

Morebiti nam bodo prijatelji našega lista
poslali tudi kak kratek opis lepih izletov iz
drugih delov Slovenije (iz Maribora, Ko-
čevja, Novega mesta, Ptujja, Murske Sobote
i. dr.).

A kamor boste pač šli, povsod naj vam
svira dobra volja, to je muzika najboljša, in
dež naj vam prizanaša; dežja naj bo kveč-
jemu toliko, kolikor pravijo, da ga spada k
vsakemu izletu.

L. Z., Ljubljana. Na Tvoje pismo bi pri-
pomnil tole: Vsak piše kakor zna in kakor
ter v kolikor predmet obvlada. Zavite fraze,
bombastične govornice, nerazumljive reče-
nice, o stvareh, ki bi jih moral sicer vsak
povprečno izobražen človek razumeti, pa
jih ravno radi takega načina pisanja ne ra-
zume, so vedno znak, da pisec predmeta
ne obvlada, ni snovi, o kateri piše ali go-
vori, umsko premožgal. O stvari je morda
nekaj bral, nekaj sam premišljeval, ali pa
slišal od drugih in sedaj se mu vse to v
glavi meša in križa, ni pa še toliko izkrista-
lizirano, da bi povedano ali napisano, bilo
razumljivo tudi drugim. Mladi življenjapolni
ljudje, se pa pri pisanju že od nekdanj radi
zavijajo v tako skrivnostno temo, ker se
jim zdi imenitno, da povsem preproste, že
od pamtveka znane resnice pripovedujejo
kar le mogoče neumljivo in temno. Mislijo
namreč, da razodevajo že s tem tudi kaj
bistveno novega. Moderna mladina pa
je k temu še posebno nagnjena. Strašne zu-

nanje prekucije v vojni in po vojni so povzročile tudi duševno revolucijo v prvi vrsti pri mladini. Skrajnost buta ob skrajnost, krilatic, pogosto skrajno nevarnih, je svet poln, staro se podira, novega še ni, vse se preliva: ali je čudno, da zgubi marsikdo pravo orientacijo, razgledbo in zaide na pota, ki vodijo nemalokrat v pogubo. Posebno tak, ki nima pravega vodstva ali pa si ne pusti svetovati.

Glede ostalega v Tvojem pismu pa ne maram zgubljati besed. Bi že, saj bi se dalo dosti povedati, toda res se bojim g. I. D., ki bi, menim, bil po pravici hud, ako bi ga kakorkoli hoteli braniti pred takimi napadi. Zato pa samo še tole: Močno, močno se mi zdi, da se nekdo zaradi nasvetovane šolnine srdi samo zato, ker je sam med tistimi, ki bi ji zapadel in se radi tega boji očetove — šibe!

E. S., šahistu v Ptuj. Hvala za opomin in ponujeno sodelovanje. S šahovsko rubriko je pa takole: Jeseni in še dolgo potem je bil lanski urednik te rubrike bolan in ni mogel gradiva pripraviti, pozneje, ko se mu je zdravjeboljšalo, je imel pa v svoji službi — delo mu je med boleznijo hudo zastalo — toliko posla, da se spet ni utegnil ukvarjati še z »Mentorjem«. Nasprotno pa spet nismo iskali novega urednika oz. pisatelja, ker — no, saj sam pravim, kako vzorno je bila rubrika urejevana. Zato sem čakal v upanju, da bo le še mogoče začeti med letom tudi s to rubriko. Pa ni bilo in sedaj je čas tako prešel, da bomo za letos šah opustili. Začeli bomo pa z njim gotovo takoj v prvi številki prihodnjega leta in ga prinašali nato skozi ves letnik. Toliko v pojasnilo tudi drugim »Mentorjevim« šahistom. — Za letos torej hvala, drugo leto se pa oglasi, urednik je vesel vsakega prispevka.

O. E., Tržič. Poslana uganka ni križaljka, ampak navadna črkovnica, ki jo bom pa ob priliki priobčil.

R. O., Lj. in A. R., K. Pride polagoma na vrsto.

J. Ev. Kr. S številko v oklepaju pri Honoriju II. si uganko pokvaril. Poizkusi s kakim drugim izrekom.

Jnz. Bjk. in Sin vetrov. Ob priliki nekoliko popravljeno.

M. Št., M. Risba ni povsem pravilna. Če mi bo čas dopuščal, jo bom ob priliki popravil.

Malí obzorník

Adolf Robida. Dne 29. februarja t. l. je nenadoma po težki operaciji umrl profesor Adolf Robida, dobro znan predvsem med Ljubljancani in še bolj med svojimi bivšimi in sedanjimi učenci, ki bodo svojega dobrega in vsestransko izobraženega profesorja ohranili v najboljšem spominu. — Poleg svojega

stanovskega študija in dela, se je pokojni Robida bavil največ z dramatikom; spisal je nekaj izvirnih dram, še več jih je priredil za tisk in uprizoritev in pisal tudi teoretično o dramski umetnosti. Velike so njegove zasluge za organizacijo ljudskih gledališč. — Izboren in navdušen pevec, kakor je bil, je mnogo sodeloval pri pevskih društvih, posebno pa dolgo let pri frančiškanskem cerkvenem zboru v Ljubljani. — Bil je velik ljubitelj in zbiralec knjig. Njegova knjižnica, delo mnogih let in velikih denarnih žrtev, utegne biti največja in najpopolnejša zasebna knjižnica na Slovenskem. Dijaki in dijakinje, ohranite mu blag spomin!

Jules Verne. Letos je minilo sto let, odkar se je rodil ta dober znanec in prijatelj mladine, tudi slovenske (roj. 8. febr. 1828 v Nantesu, umrl 24. marca 1905 v Amiensu). Oče je želel, naj bi postal notar ali odvetnik, toda Verne je živel dolgo let rajši od slučajnega zaslužka kot časnikar, pesnik, dramaturg in borzni mešetar, kakor pa, da bi se posvetil neljubemu poklicu.

Verne je prvi ustvaril znanstveni roman in pripomožer s tem kakor malokdo k razvoju današnje tehnike. Marsikateremu pozneje slavnemu izumitelju ali raziskovalcu tujih dežel so dali prvo pobudo ravno Vernejevi romani.

Vendar ga mladi ljudje ne cenijo toliko radi te znanstvenosti kakor radi čudovitih dogodivščin, ki jih doživljajo njegovi junaki. Prípovedovanje mu je lahko umljivo, prirščeno in neprirščeno vzgojno. Popolnoma zajeame bralca.

Verne je Francoz, toda že zgodaj, že za njegovega življenja je nastala govorica — neosnovana sicer, pa vendar še do danes ni utihnila — da je bil mož Poljak po rodu in da se je pisal Oljsevski (verne = staro-francosko jelša). Pred nedavnim ste pa mogli v slovenskih listih celo brati, da Verne ni ne Francoz ne Poljak, ampak Vernetov Julček z — Vrhniko pri Ljubljani na Kranjskem. Prepoznala da ga je neka stara gospa, čim so ji pokazali njegovo sliko, češ, da je ušel z doma na Vrhniko še kot povsem mlad fant in so šele po dolgih letih dobili neko obvestilo, da živi ubegli Julček nekje na Francoskem.

Kako se že pravi o Homerju: Sedem mest se prepira... Zakaj se ne bi o Verneju vsaj tri?

Nekaj za latince. Na neki kapelici je bil nad podobo Križanega latinski kronogram: rdeče črke je dež počasi izpral, tako da so nazadnje ostale samo sledeče črne črke (s pikami so značena mesta, na katerih so se poznali samo še sledovi rdečih črk, ki so tvorile letnico): ASP..E .N .R..E .O.ENTE. Kako se je glasil kronogram? (Radi varnosti pripominjamo, da ta napis ni morda kaka uganka, ampak je resničen napis, pri katerem je treba prav dopol-

niti manjkajoče črke. Čitatelje prosimo, naj nam po dopisnici ali kako drugače sporoče, kako se glasi popoln napis. Op. uredništva.)

Knjige in revije

Poskus statistike slovenskih knjig in revij za leto 1927. V letošnjem »Mentorju« smo poročali na str. 102, koliko knjig izide med Slovenci približno na leto in koliko listov izdajamo. Rekli smo, da izide na leto okroglo 250 slovenskih knjig in da je leta 1922. izhajalo 141 slovenskih časnikov in časopisov. To število se je gotovo zdelo temu in onemu visoko, ne toliko glede časopisov — njih število je bilo itak navedeno popolnoma natančno — kakor glede knjig, katerih število je bilo povedano zaokroženo. Vprašanje, koliko knjig izdajo Slovenci na leto, je za presojo našega kulturnega stanja nadvse važno. Radi tega smo se obrnili na gospo dr. Melitto Pivčevo, ki je sestavljala v ljubljanski licejski knjižnici statistiko slovenskega tiska v Jugoslaviji za l. 1927., s prošnjo, naj nam sporoči uspeh svojega dela. Tako smo dobili statistiko, koliko slovenskih knjig in revij je izšlo l. 1927. v naši državi. Omejili smo se samo na knjige in revije, ker nam je šlo predvsem za ugotovitev števila slovenskih knjig, ki izidejo na leto. In letnik revije je tudi knjiga, saj da nekatere revije znaten del naročnikov tudi vezati kot knjigo. Letnik Doma in sveta ali Ljubljanskega Zvona vsekako zaslužita ime knjige! Nismo pa to pot sprejeli v statistiko političnih listov, ki z redkimi izjemami izginjajo vsako leto sproti, ko izidejo, in jih samo nekatere knjižnice in maloštevilni zasebniki hranijo kot knjige.

Sedaj si pa oglejmo statistiko slovenskih knjig in revij, ki so izšle l. 1927. v Jugoslaviji. Izšlo je:

Leposlovnih knjig in revij 51 (45 knjig + 6 revij), gospodarskih knjig in revij 39 (31 k. + 8 r.), društvenih knjig in revij 31 (17 k. + 14 r.), verskih knjig in revij 29 (16 k. + 13 r.), koledarjev in praktik 25 (22 koledarjev + 3 pratike), znanstvenih knjig in revij 23 (20 k. + 3 r.), strokovnih 21 (1 k. + 20 r.), mladinskih, dijaških in šaljivih 19 (1 k. + 18 r.), uradnih knjig in revij 18 (17 k. + 1 r.), glasbenih knjig in revij 17 (14 k. + 3 r.), šolskih in prosvetnih knjig in revij 16 (9 k. + 7 r.), političnih in socialnih 16 (12 k. + 4 r.), umetnostnih 7 (6 k. + 1 r.), skupaj 312 (211 knjig + 101 revija).

To so torej samo slovenske knjige (revije), ki so izšle v Jugoslaviji. Koncem leta bi torej knjižnica zbiralca slovenskih knjig, ki bi kupil vsako knjigo in bi bil naročen na vsako revijo, narasla za 312 številčk. To se pravi, to število bi dosegel samo s knjigami in revijami, ki so izšle v Jugoslaviji.

Koliko jih je pa izšlo drugje (v Italiji, v Avstriji, v Ameriki, morebiti kaka malenkost tudi drugje med slovenskimi izseljenci)? V tem oziru nam ljubljanska licejska knjižnica ne more dati točnega odgovora. Kajti ona dobiva »dolžnostne izvode« samo iz Jugoslavije — v kolikor jih pač točno res dobiva! Slovencev izven Jugoslavije seveda po zakonu nikdo ne sili, da bi pošiljali v Ljubljano po en izvod vsake tiskovine, ki jo izdajo. Ob nesrečo naše razdeljenosti zadene človek povsod, katerokoli slovensko vprašanje preerešeta; niti popolne statistike svojega tiska ne moremo sestaviti. Za leto 1927. imamo samo statistiko slovenskih knjig, ki so izšle v Italiji, kakor jo je prinesel almanah Luči v Trstu (1928). Evo je!

V Italiji so izdali l. 1927. Slovenci v domačem jeziku: leposlovnih knjig 11, poljudno znanstvenih knjig 6, verskih knjig 12, koledarjev 7, glasbenih knjig 2, skupaj 38 knjig.

Če prištejemo teh 38 knjig k prejšnjim, dobimo 249 knjig in 101 revijo, torej 350 knjig. (Zanimivo je, da je že Erjavc v Koledarju Mohorjeve družbe za l. 1926. enako cenil število novih slovenskih knjig na leto na približno 250.) In pri tej statistiki manjka poleg vseh političnih listov še statistika revij v Italiji, revij in knjig na Koroškem, v Ameriki in morebiti še drugod. L. 1922. je izhajalo n. pr. v Italiji 17 slovenskih listov (političnih in revij skupno), v Ameriki 15 in v Avstriji 1. Koliko slovenskih knjig je izšlo v teh krajih, ne vemo. Mirno pa lahko rečemo, da vsekako več nego političnih listov in revij skupno in da izdajo Slovenci na leto vsaj okroglo 400 knjig in revij brez političnih listov. Če računamo letnik revije za eno knjigo, pride na vsak dan povprečno vsaj ena knjiga. In pri narodu, ki ga tudi optimistična statistika ne bo našela po vsem svetu nad 1.800.000, je to število zelo častno!

Če smemo zaključiti ta izvajanja s skromno željo — prav za prav z željama — bi želeli dvoje. Glavna želja bi bila ta, naj bi Slovence izven Jugoslavije pošiljali po en brezplačen izvod vsake slovenske tiskovine na naslov: Licejska knjižnica v Ljubljani, Poljanska cesta. Na ta način bi se polagoma ustvarila vsaj ena knjižnica na svetu, kjer bi bile vsaj kolikor toliko zbrane vse slovenske knjige in kjer bi človek dobil lahko vsako leto vpogled v slovensko književno življenje širom sveta. Druga želja se pa tiče samo našega lista: če nam more kdo izmed bravcev izpopolniti tu objavljeno statistiko glede slovenskega tiska izven Jugoslavije, naj to stori!

Novi knjige. Fr. S. Finžgar, S a m a. Zbr. spisov VI. zv. Nova založba v Ljubljani.

»Sama« je povest učiteljice, meščanke po rodu, ki jo je usoda zanesla v podeželsko samoto. Dvakrat je sama: med tujimi ljudmi na deželi in po težkih razočaranjih prve ljubezni. Povest gre med najlepše, kar jih

je Fanzgar napisal. — Poleg te glavne povesti obsega knjiga še nekaj manjših povestic, majhnih po obsegu, pa pravih bisrov po vsebini.

S. Kranjec, *Zgodovina Srbov*. Zal. Družba sv. Mohorja v Celju. Broš. Din 28, vez. Din 37-50, (Za ude broš. Din 21 oz. 28).

Poleg ostalih Mohorjevih knjig, opozarjamo dijake prav posebno na to. Je neobhodno potrebna za vsakega ki se hoče podrobneje poučiti o usodi srbskega naroda v preteklih stoletjih. Suhoparnega ni na knjigi nič; ob vsej znanstvenosti, se bere knjiga gladko in lahko.

M. Prezelj, *Mladi kemik*. S slikami. Zal. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

»Kemik« je namenjen v prvi vrsti dijakom: srednješolskim, gojencem meščanskih in raznih gospodarskih ter strokovnih šol, deloma tudi že učencem višjih razredov osnovnih šol. Hoče jim vzbuditi smisel za praktično raziskovanje. Brez dolgih razlag popelje v vsakem poglavju bralca takoj in medias res, nudeč mu tako čimveč prilike, da sam dela, opazuje in sklepa. Znanje osnovnih kemijskih nauk je temelj za pravilno razumevanje drugih tehničnih in prirodopisnih ved. Zato moremo knjigo le pozdravljati in jo najtoplejše priporočati. Za prvrstnost knjige jamči že pisateljevo ime.

✻ Nabiralec ✻

Že lanski »Mentor« je otvoril na platnicah poleg šaha tudi kotichek za nabiralca, ki naj bi služil dijaku kot nekako navodilo pri zbiranju znamk, obenem pa vzbujal smisel za to, pri nas razmeroma slabo razvito panogo športa, čigar gojitev zelo razvedrilno vpliva na duha in je v prvi vrsti priporočljiva za umske delavce. Vesten filatelista bo kmalu uvidel, da mu filatelija more mnogo pripomoči k razširitvi njegovega duševnega obzorja, posebno v zemljepisju, zgodovini, naravo- in jezikoslovju, uči se spoznavati denar in grbe, ter znamenitosti posameznih pokrajin in to vse igraje in mimogrede. Ni torej čudno, da je izjavil znani učenjak dr. E. Gray, ravnatelj svetovnoznane britanskega narodnega muzeja, da vidi v dobro urejeni zbirki znamk, posnetek zgodovine omikanih narodov zadnjih desetletij.

Koristno nalogo si je radi tega nadel »Mentor«, da hoče filateliji utirati pot tudi pri nas Slovincih, ki imamo ravno na naših domačih povojnih znamkah, tako zvanih »veriznikih«, najbolj obširno in hvaležno polje podrobnega raziskovanja.

Nadaljeval bom z že početimi navodili za nabiralca-začetnika iz lanskega letnika. Nekoliko podrobneje se bom bavil z našimi jugoslovanskimi znamkami, v prvi vrsti seveda z našimi slovenskimi. Priobčeval bom

nova izdanja znamk, toda samo evropskih držav, ker bi sicer odmerjeni prostor ne zadostoval. Poleg tega bom prinašal tudi sestavke o dogodkih, ki so v neposredni zvezi z filatelijo.

Kaj in kako naj zbira začetnik? Shrani vse, kar ti pride pod roko in je samo podobno znamki, ker sicer se ti dogodi, da zavržeš komad, katerega boš pozneje, ko boš hotel obdelati katero deželo podrobneje, le s težavo zopet dobil. Tudi najnavadnejši komad ti bo v večji množini pri zamenjavi dobrodošel. Ne loči med rabljenimi in nerabljenimi, ampak voli zlato sredino in shrani dotično vrsto, katero prvo dobiš, pa najsi bo rabljena ali nerabljena. Na ta način se ti nudi prilika, da z lažje in ceneje dosegljivo, pa bodisi potem zamenjave, podarjenega ali potem nakupa, v razmeroma kratkem času pomnožiš svojo zbirko.

Ne misli takoj v začetku na album, temveč polagaj znamke v večjo škatljo ali v starejšo knjigo, da se preveč ne skriva. Čim manj jih prijemlješ z rokami in prenašaš z enega mesta na drugega, tem lepše jih boš ohranil. Poslužuj se pa vsaj pri znamkah, ki jih boš vstaval v svojo zbirko, ter pri redkejših eksemplarjih, izključno le pincete, da jih ne zlomiš in ne pokvariš zobčanja. Z mislijo na album se prični pečati šele tedaj, ko imaš najmanj 1000 do 1500 različnih komadov. Pri izbiranju albuma bodi previden in si v tem oziru oglej preje zbirko kakega starejšega filatelista. Najbolj priporočljivo je, tudi za žep, da si ga napraviš sam iz močnega knjižnega papirja, po vzorcu kartoteke, opirajoč se pri tem na enega izmed katalogov. Pri nas so najbolj v rabi katalogi Michel, Senf in Yvert.

Odloči se pri intenzivnem zbiranju potem zamenjave in nakupa samo za znamke evropskega kontinenta, ne kupuj in ne zamenjavaj pa za prekomorske, pri katerih boš le s težavo mogel doseči večje število. Nasprotno pa shrani seveda vsak komad, katerega si dobil slučajno ali zastoj, ali pa si ga pridobil res le z malenkostno denarno žrtvijo.

S posebnim ozirom na različnosti tiska, barve, zobčanja, žiga in papirja se spuščaj v podrobnosti le pri naših domačih znamkah, koder imaš z malimi stroški več materiala na razpolago in izbiraj komade, katere pogrešaš še v svoji zbirki. Seveda moram povdariti, da tudi v tem slučaju ne vračaj slučajno pridobljenih komadov tujih držav.

S temi odstavki smo na kratko ponovili misli, podane v lanskem letniku.

Ohranjenost znamk. To vprašanje je več ali manj združeno z osebnim okusom, največ pa seveda z denarnim mošnjičkom nabiralca. Vendar mora že začetnik paziti, da se mu ne vrinejo v zbirko preveč pokvarjeni komadi, ki nimajo nikake ali pa veliko

manjšo vrednost in kvarijo tudi povprečno sliko zbirke. Pri vsakdanjih znamkah in znamkah lastne države, katere so ti vedno v večjih količinah na razpolago, pa bodi v tem oziru neizprosno natančen.

V splošnem se drži sledečih navodil:

Zobčanje in robovi naj bodo po možnosti dobro ohranjeni. Znamka naj ne bo raztrgana ali zmečkana oziroma prepognjena in izogibaj se pri njih tako zvanega okna, ki nastane pri trganju znamk s kuvert, pri čemer se večinoma odtrga tanka plast znamkinega papirja. Rezano znamke naj obdrže vsaj malo roba izven slike, pri zobčanih naj pa zobčki ne segajo pregloboko v sliko znamke. Eden ali dva manjkajoča zobčka še ne pokvarita lepote znamke. Pri rabljenih znamkah pazi, da žig ni zamazan in ne zakriva preveč črteža znamke. V zadnjem času večje trgovske trvdke zelo pogosto uničujejo znamke z vbadanjem svojih začetnih črk ali drugih znamenj, da s tem obvarujejo še nerabljene pred tatvino. Te vrste znamke se ne prištevajo k prvovrstnim, vendar jih lahko vstaviš v zbirko, dokler se ti kasneje ne nudi prilika, da jih zamenjaš z boljšimi. Pri čiščenju znamke pazi, da v polin meri obdrži svojo prvotno barvo.

Kot skoraj povsod, moremo tudi v tem slučaju reči s pregovorom: »Izjema potrjuje pravilo.« Vesel boš lahko, če dobiš za svojo zbirko, da navajamo samo avstrijsko jubilejno desetkronsko (iz leta 1910.), ki bode le malo zatrgana ali prepognjena in se gotovo ne boš dalje trudil za lepšim kosom. Isto je pri starih neperforiranih znamkah, pri katerih je radi neposredne bližine dveh sosednih klisejev, ostalo tako malo roba, da so pri rezanju škarje nehote zadele tudi sliko ene izmed znamk, tako, da ne moreš zahtevati, da bi okoli in okoli slike ostalo še kaj roba. Ravnotako ne moreš pri znamkah, ki imajo že po naravi slabo zobčanje in poleg tega močje še slab papir, zahtevati brezhibno zobčanje. Poslednji slučaj opazujemo n. pr. pri naših slovenskih znamkah, pri katerih je vsestransko dobro izvedeno, oziroma ohranjeno zobčanje že redkost. (Dalje prih.)

Nekaj statistike.

Po katalogu »Senf« za leto 1928. so evropske države izdale do septembra 1927 okroglo 18.650 komadov raznih vrst znamk, ki jih smatramo za uradno priznane. Od teh odpade 13.770 na take, ki so bile izdane samo za lastno pošto področje izdajatelja in jih razdelimo na: a) pisemske znamke z 10.242 komadi, b) znamke izdane ob priliki raznih slovesnosti, ponajveč v dobrodelne namene (naše invalidske), navadno z malim naplačilom, z 803 komadi, c) portovne s 1394, d) službene z 840, e) telegrafске s 139 in f) razne druge s 351 kosi.

Ponajveč v vojni in povojni dobi so izdale razne države posebne znamke za teritorije, ki so jih njih čete trajno ali samo prehodno zasedle in jih ločimo v okupacijske s 602, vojno-poštne (avstrijska »Feldpost«) s 128 in plebiscitne (naše koroške) s 388 komadi. V predvojnem času so imele evropske velesile tudi v inozemskih državah, kot n. pr. v Turčiji, na Kitajskem in raznih afriških pokrajinah svoje pošne urade, za katere so izdale posebne znamke. Senfov katalog navaja te vrste znamke še vedno z 2047 komadi, jih pa polagoma prenaša v katalog znamk prekomorskih področij, kamor po večini tudi spadajo. Nadalje vodi v seznamu pri Nemčiji, Franciji in Italiji 435 znamk, ki so jih omenjene države izdale za svoje kolonije; toda tudi število teh se v evropskem delu kataloga vedno bolj krči.

Najboljše pa osvetluje notranje razmere posameznih držav zadnja skupina s 1281 komadi, katere so izdali razni revolucionarni in uporniški komiteji, ter delno posamezne pokrajine in mesta v pomanjkanju rednih izdanj. V tej skupini je na prvem mestu Madžarska s 433 komadi, nato slede Rusija, Poljska, Grčija, Albanija, Epirus, Ukrajina, Kreta, torej samo države z resnično razravnanimi notranjimi razmerami. V številkah, navedenih v drugem in tretjem odstavku, so vključene vse pisemske, portovne, službene in znamke izdane ob svečanih prilikah in v dobrodelne namene.

Z ozirom na višino izdanih znamk, omenjenih v prvem odstavku te statistike, je na prvem mestu Turčija z 904, nato ji slede Avstrija s 614, Madžarska s 586, Nemčija s 554, Romunija s 515, Portugalska s 475, Grčija s 442, Španija s 382, Rusija s 352, Luksemburg s 345, Švica s 339 in Jugoslavija s 329 komadi (brez predvojne Srbije in Črne gore). Najmanjše število raznih vrst so izdali Jonski otoki in sicer v teku 5 let samo 3, tem sledi poštni urad Bergedorf s 5 komadi tekom šestih let, Mecklenburg-Strelitz s 6 komadi tekom 4 let itd.

Prvenstvo v množini izdanih znamk z ozirom na določeno časovno dobo, ima vsekakor ozemlje Memel (pripada od leta 1923. litvanski republik) z 237 komadi, izdanih v letih 1920. do 1924., nato sledi Reka z 244 komadi v času od 1918 do 1924., svobodno mesto Danzig z 23 kosi, v času od 10. jan. 1920 do danes.

Kot najredkejšo znamko na evropskem teritoriju navaja Senf pod Romunijo (kneževina Moldavija) ono iz leta 1858., po 27 Parale, črni tisk na temnorozu papirju in ceni nerabljeno na 15.000 Mk (Mk je okroglo 13 Din), rabljeno pa na 3000 Mk, nadalje iz istega leta znamko po 81 Parale, moder tisk na modrika-tem papirju, rabljeno in nerabljeno na 10.000 Mk. Tema sledi časopisna znamka Avstrije iz leta 1856. za

6 Kreuzerjev, cinobrovo-rdeča, nerabljena 6000 Mk, Švica iz leta 1843, ženevski kanton, 5 + 5 Centimes, črni tisk na zelenkastorumenem papirju, nerabljena 4500 Mk, rabljena 3500 Mk. Nato sledijo one iz Braunschweiga, ki se z ozirom na število izdanih znamk, lahko smatrajo kot najdražje evropske znamke.

Skupno vodi Senfov katalog za evropska ozemlja 80 različnih držav oziroma pokrajin, to so izdajale lastne znamke. Danes jih preostane od vseh teh samo še 35.

Navedene številke bi utegnile marsikateremu mlademu nabiralcu vzeti pogum do nadaljnega zbiranja. Potolazi naj se, saj je število takih nabiralcev, ki imajo kompletno zbirko originalnih znamk, gotovo tako majhno, da bi jih lahko na prste prešteli. Večina si pomaga pri dragocenejših znamkah z mnogo cenejšimi naknadnimi nakladami (tiskji), bodisi uradnimi ali privatnimi.

Dijaški šport

Zimska športna olimpijada v St. Moritzu.

Dvajsetpet držav je poslalo svoje najboljše športnike v Švico — v St. Moritz. Tudi naši fantje so šli, ne z namenom, da si pribore prva mesta, ampak da pokažejo, da ve tudi naš narod ceniti telesno kulturo, da tudi mi poznamo pomen olimpijade in — da se od tujih narodov kaj naučijo. Kakor so se zbrali Grki vsake štiri leta na svojih olimpijskih igrah, da utrdijo prijateljske odnose med seboj in pokažejo svoj napredek, tako imajo tudi moderne olimpijade namen družiti vse narode. Seveda ne tako, kakor jih je družila svetovna vojna, temveč v plemeniti tekmi, kjer naj se pokaže, kako skrbe narodi za narodno zdravje, za zdravje, moč in lepoto svojih otrok pa tudi odraslih. Telesno zdrav narod bo tudi v duševnih vrlinah na višku. Zato ne kaže v telesni kulturi na višku stoječ narod samo telesnega zdravja in moči, ampak sploh visoko kulturo in civilizacijo.

Vrste zimskega športa, v katerih se je v St. Moritzu tekmovalo, so bile: hitrostno drsanje na 500 m, 1500 m in 5000 m; umetno drsanje; smučanje na 18 km in 50 km, smučanje vojaških oddelkov ter kombiniran tek, t. j. smučanje zvezano s skoki; skoki in še tri, pri nas nepoznane vrste zimskega športa: skeleton, hockey in bobsleigh. Zmagali so narodi snega in leda, narodi, katerim ni smučanje in drsanje samo šport, porojen iz notranjega nagona po gibanju in po življenju v naravi, zakladnici lepote, ampak jim je tudi vsakdanja potreba. Otroci teh narodov se na

smučeh vozijo v šolo; poštar bi brez smučí ne mogel opravljati svoje dolžnosti; k službi božji se pripeljejo ljudje ali na saneh ali na smučeh. V Finski, v deželi tisočerih jezer, so pa drsalke naravnost potreba za medsebojno občevanje ljudi, ki stanujejo ob jezerih.

Zato je razumljivo, da je dosegla prvo mesto Norveška, drugo Amerika, nato pride Finska, Švedska, Avstrija (umetno drsanje), Kanada itd. Zastopniki naše države so, kakor zastopniki še drugih desetih držav, ostali brez nagrade. Vendar to nikomur in tudi nam ne jemlje poguma. Nasprotno, ti, ki so se udeležili zimsko-sportne olimpijade, bodo svoje veselje, znanje in svojo voljo raznesli v svoji domovini in dali še drugim veselja do zdravega športa.

O rekordih.

Stojimo pred vprašanjem, ki je vzrok premožnemu razpravljanju i med športniki i med nešportniki. Večina onih, ki se s športom ne bavi, pravi, da sicer odobrava šport, a da je proti rekordom, nasprotno pa je večini športnikom rekord — ideal. Katero mnenje je pravilno?

Rekord je višek, ki se je v kakí stvari dosegel. Rekord v športu je torej višek možnosti človeškega telesa. Seveda ni rekord samo absoluten višek, ki je bil kdaj na svetu dosežen in priznan od vrhovne športne zveze, ampak ima rekord tudi še veliko ožji pomen. Kajti vsak športnik ima svoje rekorde. Če pa jih vežba več skupaj, tedaj velja najboljši uspeh v tej ali oni vrsti športa med njimi kot rekord za to družbo. Svoje rekorde imajo nato različni športni klubi. Kadar tekmujejo vsi športni klubi kake pokrajine med seboj, imenujemo njih najboljše uspehe — pokrajinske rekorde (sem spadajo slovenski rekordí). Na isti način nastanejo državni in svetovni rekordí.

Ali je rekord v človeški naravi utemeljen, ali dviga človeka v kakem oziru?

Kakor stremi človeški duh za popolnostjo in hoče dognati resnico in hrepeni po lepoti in dobroti, tako hoče tudi telo kvišku, naprej preko ostrih meja, ki mu jih je postavila narava. Da, rekord je boj človeka z naravo, boj človeka s samim seboj in s sočlovekom.

Veselje za športno udejstvovanje izvira iz naravnega nagona po gibanju. Toda samo enakomerno gibanje ne zadovoljuje človeka dolgo, on hoče redno nekaj novega in težjega, hoče doseči višje svojih zmognosti. Vidimo torej, da je rekord v človekovi naravi globoko utemeljen in priznati tudi mora vsakdo, da teženje za napredkom človeka dviga. Ne bomo pa tukaj zagovarjali onih, ki v pohlepu po rekordih enostransko in nepravilno gojijo in pojmujejo šport,

Malo za šalo, malo za res

MOJIM MLADIM UGANKARJEM.

J. N.

(Dalje.)

Konjiček. Druga šahovska figura, ki so se je ugankarji poprijeli, je konjiček, ki predočuje navadno konjsko glavo. Šahovska pravila določajo — kakor drugim — tudi tej figuri natančno, kako se sme premikati po šahovnici. Konjiček sme skakati vedno le za dve polji naprej in za eno polje vstran.

I,			II		a
		1		2	b
V	8		III	3	c
	IV		K		
		7			4
	d	6		5	g
					h
		e			
č					f

Če je na polju K, skoči lahko navzgor za dve polji ter od tam na levo ali desno za eno polje; torej na polji 1 ali 2. Skoči pa lahko tudi na desno za dve polji ter od tam navzgor ali navspod za eno polje; torej na polji 3 ali 4. Enako navzdol na polji 5 ali 6 ter na levo na polji 7 ali 8. Komur je popolnoma jasno to pravilo, lahko premika konjička po šahovnici na vse strani in po vseh poljih. Kam ga boš premaknil, če stoji na polju 1? Na polja: I, II, III, K, IV in V.

Tako, kakor skače šahovski konjiček, so razpostavljeni tudi zlogi v uganki »konjiček«. Skupne poteze pa morajo dati simetričen lik. Nikakor pa ni treba, da bi moralo biti število polj 64, kakor na šahovnici, ampak jih je lahko več ali manj. Tudi zunanja oblika je lahko najmnogovrstnejša. Za zgled podajam n. pr. tole:

1	4		16	33		21	18
	15	34	3	20	17	32	
5	2		28	11		19	22
14	27					10	31
	6	25	12	29	8	23	
26	13		7	24		30	9

Nariši ta lik na poseben list papirja, potem pa vleci črte s polja na polje tako, kakor kažejo zaporedne številke, in dobil boš simetričen lik za »konjička«.

Če imaš lik, moraš poiskati še primerno besedilo, ki ima toliko zlogov, kolikor je polj v tvojem liku. Nato pa razvrsti zloge

tako, kakor ti jih kaže lik, in »konjiček« je narejen.

Kadar pa rešuješ »konjička«, skušaj sestaviti iz danih zlogov posamezne besede po šahovskem pravilu za konjička tako dolgo, dokler nimaš nepretrgane zveze med vsemi zlogi. Brez vsakega pomisleka zveži najprej vse vogelne zloge z njim pripadajočimi dvojicami zlogov, ker z vsakega vogelnega polja more »konjiček« skočiti le na dve natančno določeni polji, n. pr. (1. lik): s polja I na polji 1 in 8, s polja a na polji b in c, s polja č na polji d in e ter s polja f na polji g in h. Če napraviš zveze, dobiš že nekaj besed, od katerih že nekoliko lažje iščeš nadaljnjih zvez. Pri nadaljnjem iskanju zvez ti prav dobro služi simetrija lika, ker če dobiš primerno zvezo v prvi polovici lika, lahko takoj najdeš tudi nji nasprotno zvezo v drugi polovici lika.

Konjiček.

(Miroljub, Vižmarje.)

ri	dan	mi	na	to	do	tro	bi	Mo	ri.
	Ze	me	boji	sti,	ti,	men	zo	ben	
vrak	Nej	umrt	da	po	zda	kdor	čé	Zna	bo:
		tev	dne	da	moi	le	tal		
			nam	to	kdor	ste	va	do	
tu	sve	cem		va	ta,		lja	pe	lja
		pred	in	škem	lju	sol	ve	v	mrj
ta	pr	bi	kon	od	va	se	pre	se	va.

Spremenitev.

(Kern Ušič.)

v	a	s
t	r	g

Spremenite v vsaki naslednji vrstici le po eno črko. Vsaka beseda mora imeti svoj pomen.

Steber.

(Kern Ušič.)

Jo sredi navzdol se berejo besede, ki vam jih ključ — upravnik!

a	a	a	a	a	1. dišava.
a	a	a	a	a	2. trg v Sloveniji.
a	a	a	a	a	3. dan v tednu.
a	a	a	a	b	4. gozdna ptica.
c	c	c	c	č	5. rokodelec.
č	č	d	d	e	6. parcela.
e	e	e	e	e	7. reka v Sloveniji.
e	g	i	j	j	8. stan.
k	k	k	k	k	9. žensko krstno ime.
k	k	k	k	k	10. pisalna potreščina.
k	k	k	l	l	11. kitajski duhovnik.
l	l	m	n	n	12. prisilno delo.
n	n	n	o	o	13. mesec v letu.
o	o	o	o	o	14. stara denarna enota.
o	o	o	p	p	15. mesto v Srbiji.
p	r	r	r	r	16. kar je pri vsaki stvari.
r	r	r	r	r	17. goba.
s	s	t	t	t	18. hraber vojak.
u	v	v	v	v	19. močvirna ptica

Posetnica.

(R. O., Lj.)

Dr. Semplicij Kazinov.

(m = k)

Kaj je ta ruski emigrant?

Čarobni lik.

(Tihomir, M. Sobota.)

a	a	a	a	a	a	a	a	otok v Egejskem morju
a	b	d	i					pritok zapadne Morave
i	i	i	k					pokrivalo
k	n	p	r					mesto v Romuniji
r								
r								
r								

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki(ce), ki naj pošljejo svoje rešitve do 1. maja t. l. na uredništvo. Izrečani rešilec vseh ugank dobi za nagrado vezano povest: Burnett, Mali lord.

Rešitev ugank v 6. številki.

Križaljka. Vodoravno: 1. Mostar, 6. kostum, 11. mah, 12. fes, 14. kor, 15. otava, 17. aroma, 19. trg, 20. top, 21. era, 23. čopič, 25. ara, 27. ne, 29. trn, 31. as, 32. kreda, 35. goved, 38. zlato, 39. tanin, 40. Adela, 42. konak, 43. t. m. (tega meseca), 44. kos, 46. ar, 48. rak, 50. loček, 52. Ela, 53. avtor, 55. druid, 57. rja, 58. Ens, 59. Ala, 61. nož, 63. tek, 65. jetika, 66. jantar. Navpično: 1. Mukden, 2. smola, 3. tat, 4. ahat, 5. ne, 7. okop, 8. som, 9. trata, 10. modras, 12. lagot, 13. satin, 16. vrč, 18. roč, 22. reklama, 24. prt, 26. radikal, 28. meter, 30. Ivana, 33. rad, 34. dol, 36. Oto, 37. ena, 41. noč, 43. trohej, 44. koran, 45. sedež, 46. razdor, 47. karat, 50. loj, 51. Krn, 52. edikt, 54. trak, 56. usta, 60. li, 62. os, 64. en.

Opomba. Pri križaljki se je bila vrnila tiskovna pomota, kar je nekatere reševalce motilo. Pri navpičnih besedah bi morala pred besedo: nesloga stati številka 47 in ne 46 in pred besedo: zlatarska mera številka 49 in ne 47.

Kraljev izprehod. S teboj se tvoja smrt rodi — in smrti kal ti zaplodi: — Ob uri tvoji žitja prvi — rode s teboj se smrti črvi, — od rojstva pa ti tja do groba — črv kralj, kraljica je trohmoba. — Simon Gregortič.

Prav so rešili. V Celju: M. Korošec, M. Ocvirk, F. Kočever, Mil. Rozman, Ant. Strahovnik, Fr. Dobnik, M. Stojan, Dan. Perenič, Fr. Šarlah, Mar. Herman; v Gotovljah pri Zalcu: Marija Steiner; v Grosupljem: Jos. Hočever in Fr. Adamič; v Kočevju: Jos. Gregorič, E. Peternel in Ant. Repič; v Ljubljani: M. Kremžar, Fr. Trampuž, Mil. Kumar, Alfr. Šerko, R. Fasan in Mirk. Jeglič; v Mariboru: France, M. Močilnik in Nada Kraigher; v Murski Soboti: Jan. Škraban, Kol. Šandor, Jan. Gomboc in Jan. Titan; v Radmirju pri Gornjem gradu: Osk. Majcenovič; v št. Vidu n. Lj.: Jan. Šmid, Alb. Mozetič, M. Vovko, Fr. Agrin, L. Kavčič, Fr. Štrukelj in Jos. Škulj; na Viču pri Lj.: Jul. Gabrovšek.

Nagrado je dobil Janez Gomboc v Murski Soboti.

Radio.

Vse informacije glede ljubljanske radio oddajne postaje, kakor tudi glede konstrukcije, izdelave in predelave radio-aparatov od detektorja do največjih tipov, dalje glede nakupa radio-aparatov in materiala daje brezplačno: tehnični odsek Prosvetne Zveze v Ljubljani, Miklošičeva c. 5.